พุทธรักษา

พระราชญาณวิสุทธิโสภณ

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

พุทธรักษา

(คัดบางส่วนจาก ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ)

โดย ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน
วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี

* ธรรมกถานำ
* พลธรรม ๕
  ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา
* ทาน ศีล ภาวนา
  สำหรับฆราวาส
* รู้กาลเทศะและสำรวม
  วาจาต่อครูบาอาจารย์
* การสร้างนิสัยของทั้งเด็กและผู้ใหญ่
* อุบายรักษาไข้
* ตอบปัญหาของพระมหาเถระ
* ตอบปัญหาของฆราวาส
* ธรรมกถาส่งท้าย

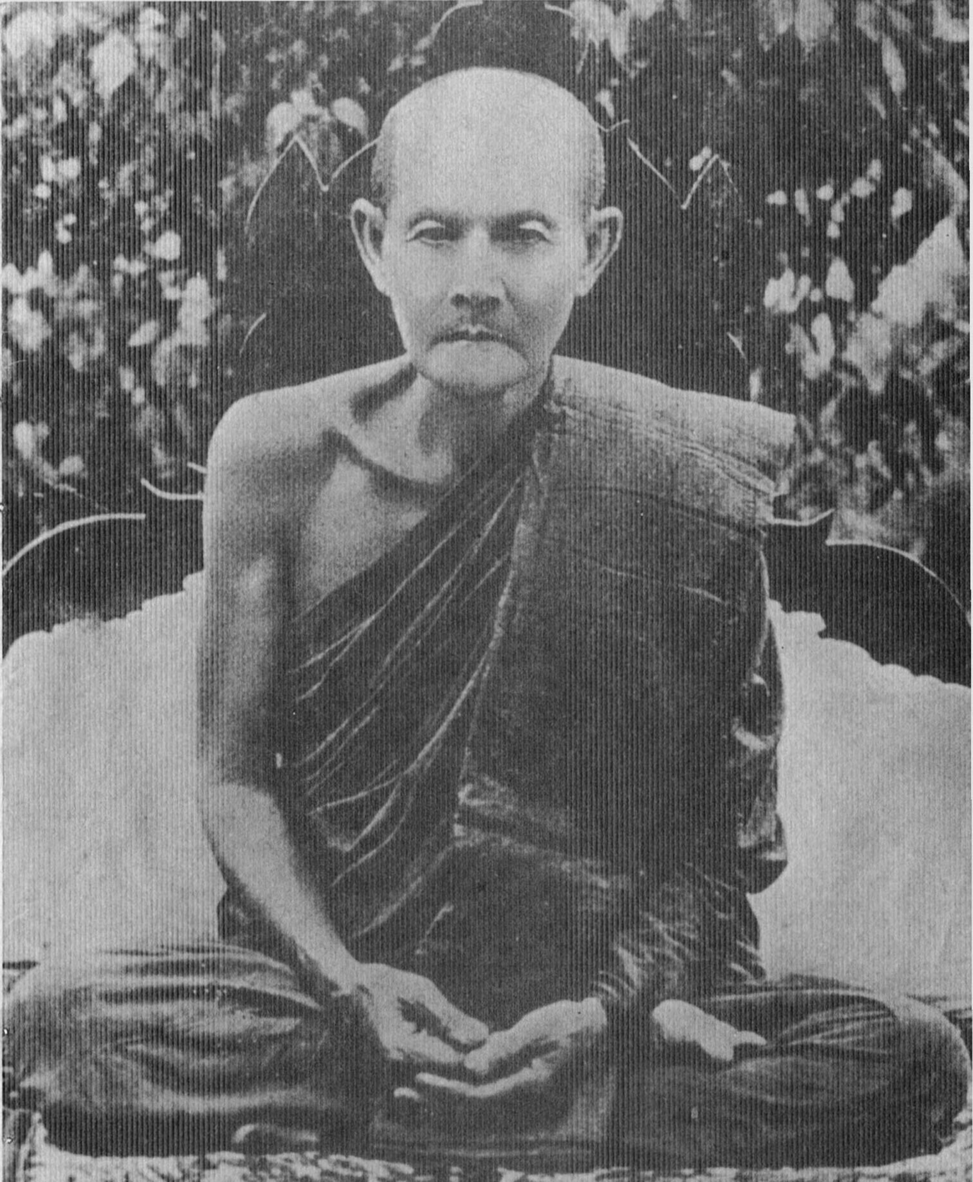
คณะศิษย์จัดพิมพ์ถวาย ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน
เพื่อแจกเป็นธรรมทาน

พุทธรักษา

(คัดบางส่วนจาก ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ)

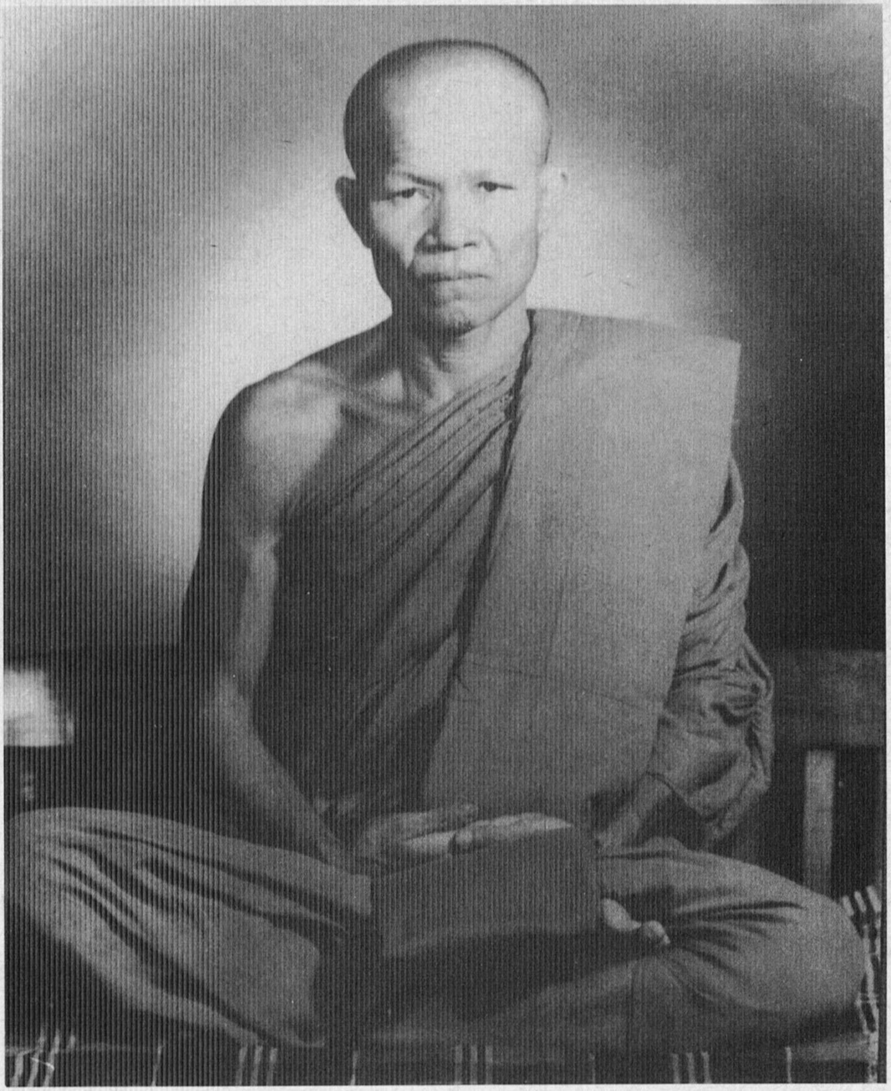
โดย **ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน**

วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี

ท่านอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต

พ.ศ. ๒๔๑๔—๒๔๙๒

อาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี

สารบัญ

ธรรมกถานำ

คนเราใหญ่แต่กาย ใหญ่แต่ชาติ ใหญ่แต่ชื่อ ใหญ่แต่ยศ ใหญ่แต่ความสำคัญตน แต่ความรู้ความฉลาดที่จะทำตนให้ร่มเย็นเป็นสุขทั้งทางกายและทางใจโดยถูกทางตลอดผู้อื่นได้รับความร่มเย็นเป็นสุขด้วยนั่นไม่ค่อยเจริญเติบโตด้วยและไม่สนใจบำรุงให้ใหญ่โตอีกด้วย จึงเกิดความเดือดร้อนกันอยู่ทุกหนทุกแห่งโดยไม่เลือกเพศวัยและชาติชั้นวรรณะอะไรเลย

จาก ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ หน้า ๒๘

พลธรรม ๕

ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

จากเล่มเดียวกัน หน้า ๗๓

ธรรมที่ท่านสั่งสอนอย่างอาจหาญและออกหน้าออกตาแก่บรรดาศิษย์อยู่เสมอได้แก่พลธรรม ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา โดยให้เหตุผลว่า ผู้ไม่เหินห่างจากธรรมเหล่านี้ ไปอยู่ที่ไหนก็ไม่ขาดทุนและล่มจม เป็นผู้มีหวังความเจริญก้าวหน้าไปโดยลำดับ

ธรรมทั้ง ๕ ข้อนี้ ท่านแยกความหมายมาใช้สำหรับท่านเองเป็นข้อ ๆ ซึ่งโดยมากเป็นไปในทางปลุกใจให้อาจหาญ มีใจความว่า ศรัทธา เชื่อศาสนธรรมที่พระองค์ประทานไว้เพื่อโลก เราผู้หนึ่งในจำนวนของคนในโลกซึ่งอยู่ในข่ายที่ควรได้รับแสงสว่างแห่งธรรมจากข้อปฏิบัติที่ทำจริงแน่นอนไม่เป็นอื่น และเชื่อว่าเกิดแล้วต้องตายแต่จะช้าหรือเร็วไม่สำคัญ ที่สำคัญอยู่ตรงที่ว่าเราจะตายแบบผู้แพ้กิเลสวัฏฏ์ กรรมวัฏฏ์ วิปากวัฏฏ์ หรือจะเป็นผู้ชนะวัฏฏวนสามนี้ก่อนจะตาย

คำว่าแพ้ไม่เป็นสิ่งพึงปรารถนา แม้แต่เด็กเล่นกีฬากันต่างฝ่ายเขายังหวังชนะกัน เราจึงควรสะดุดใจและไม่ควรทำตัวให้เป็นผู้แพ้ ถ้าเป็นผู้แพ้ก็ต้องทนอยู่อย่างผู้แพ้ ทุก ๆ อาการของผู้แพ้ต้องเป็นการกระเทือนใจอย่างมาก และระทมทุกข์จนหาทางออกไม่ได้ ขณะที่จิตจะคิดหาทางออกของผู้แพ้มีอยู่ทางเดียวคือ "ตายเสียดีกว่า" ซึ่งตายไปแบบที่ว่าดีกว่านี้ก็ต้องเป็นการตายของผู้แพ้ต่อข้าศึกอยู่นั่นเอง อันเป็นทางกอบโกยโรยทุกข์ใส่ตัวเองจนไม่มีที่ปลงวาง จึงไม่มีอะไรดีเลยสำหรับผู้แพ้ทุกประตูแล้ว

ถ้าจะตายแบบผู้ชนะดังพระพุทธเจ้าและพระสาวกท่าน ก็ต้องเชื่อแบบท่าน ทำแบบท่าน เพียรและอดทนแบบท่าน มีสติรักษาใจ รักษาตัว รักษากิริยาที่แสดงออกทุกอาการแบบท่าน ทำใจให้มั่นคงต่อหน้าที่ของตน อย่าโยกเยกคลอนแคลนแบบคนจวนตัวไม่มีสติเป็นหลักยึด แต่จงทำใจให้มั่นคงต่อเหตุที่ทำเพื่อผลอันพึงพอใจจะได้มีทางเกิดขึ้นได้ อันเป็นแบบที่ท่านพาดำเนิน

ศาสนาคือคำสั่งสอนของท่านผู้ฉลาด ท่านสอนคนเพื่อให้เกิดความฉลาดทุกแง่ทุกมุม ซึ่งพอจะพิจารณาตามท่านได้ แต่เราอย่าฟังเพื่อความโง่ อยู่ด้วยความโง่ กินดื่มทำพูดด้วยความโง่ คำว่าโง่ไม่ใช่ของดี คนโง่ก็ไม่ดี สัตว์โง่ก็ไม่ดี เด็กโง่ ผู้ใหญ่โง่ มิใช่ของดีทั้งนั้น เราโง่จะให้ใครเขาชมว่าดี จึงไม่ควรทำความสนิทติดจมอยู่กับความโง่โดยไม่ใช้ความพิจารณาไตร่ตรอง ไม่ใช่ทางพ้นทุกข์โดยประการทั้งปวง

ทาน ศีล ภาวนา
สำหรับฆราวาส

จากเล่มเดียวกัน หน้า ๗๔-๘๐

โดยมากเวลาท่านสอนฆราวาสญาติโยมโดยเฉพาะ ท่านยกธรรมเกี่ยวกับฆราวาสขึ้นแสดง มีทาน ศีล ภาวนาเป็นพื้น โดยให้เหตุผลว่า ธรรมทั้งสามนี้เป็นรากแก้วของความเป็นมนุษย์และเป็นรากเหง้าของพระศาสนา ผู้เกิดมาเป็นมนุษย์ต้องเป็นผู้เคยผ่านคือเคยสั่งสมธรรมเหล่านี้มา อย่างน้อยต้องมีอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นเชื้ออยู่ในนิสัยของผู้จะมาสวมร่างเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยมนุษยสมบัติอย่างแท้จริง

ทาน คือเครื่องแสดงน้ำใจมนุษย์ผู้มีจิตใจสูงผู้มีเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ผู้อาภัพ ด้วยการให้การเสียสละแบ่งปันมากน้อยตามกำลังของวัตถุเครื่องสงเคราะห์ที่มีอยู่ จะเป็นวัตถุทาน ธรรมทาน หรือวิทยาทานแขนงต่าง ๆ ก็ตาม ที่ให้เพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นโดยมิได้หวังค่าตอบแทนใด ๆ นอกจากกุศลคือ

ความดีที่เกิดจากทานนั้น ซึ่งจะเป็นสิ่งตอบแทนให้เจ้าของทานได้รับอยู่โดยดีเท่านั้น ตลอดอภัยทานที่ควรให้แก่กันในเวลาอีกฝ่ายหนึ่งผิดพลาดหรือล่วงเกิน

คนมีทานหรือคนที่เด่นในการให้ทาน ย่อมเป็นผู้สง่าผ่าเผยและเด่นในปวงชนโดยไม่นิยมรูปร่างลักษณะ ผู้เช่นนี้มนุษย์และสัตว์ตลอดเทวดาที่มองไม่เห็นก็เคารพรัก จะตกทิศใดแดนใดย่อมไม่อดอยากขาดแคลน หากมีสิ่งหรือผู้อุปถัมภ์จนได้ ไม่อับจนทนทุกข์ แม้ในแดนมนุษย์เรานี้ก็พอเห็นได้อย่างเต็มตารู้ได้อย่างเต็มใจว่า ผู้มีทานเป็นเครื่องประดับตัวย่อมเป็นคนไม่ล้าสมัยในสังคม และบุคคลทุกชั้นไม่มีใครรังเกียจ

แม้แต่คนที่มั่งมีแต่แสนตระหนี่ถี่เหนียวก็ยังหวังต่อการสงเคราะห์ช่วยเหลือจากผู้อื่นเช่นเดียวกับมนุษย์ทั่ว ๆ ไป ไม่ต้องพูดถึงคนที่ช่วยตัวเองไม่ได้ แต่ไม่หวังให้ผู้อื่นช่วยเหลือจะไม่มีในโลกเมืองไทยเรา

อำนาจทานทำให้ผู้มีใจชอบบริจาคเกิดความเคยชินต่อนิสัยจนกลายเป็นผู้มีฤทธิ์บันดาลไม่ให้อด

อยากในภพที่เกิดกำเนิดที่อยู่นั้น ๆ ฉะนั้น ทานและคนที่มีใจเป็นนักให้ทาน การเสียสละ จึงเป็นเครื่องและเป็นผู้ค้ำจุนหนุนโลกให้เฟื่องฟูตลอดไป โลกที่ยังมีการสงเคราะห์กันอยู่ยังจัดเป็นโลกที่มีความหมายตลอดไป ไม่เป็นโลกที่ไร้ชาติขาดกระเจิง เหลือแต่ซากคือแผ่นดินแน่ ๆ ทานจึงเป็นสาระสำคัญสำหรับตัวและโลกทั่ว ๆ ไป ผู้มีทานย่อมเป็นผู้อบอุ่นและหนุนโลกให้ชุ่มเย็น ไม่เป็นบุคคลและโลกที่แห้งแล้งแข่งกับทุกข์ตลอดไป

ศีล คือรั้วกั้นความเบียดเบียนและทำลายสมบัติร่างกายและจิตใจของกันและกัน ศีลคือพืชแห่งความดีอันยอดเยี่ยมที่ควรมีประจำชาติมนุษย์ ไม่ปล่อยให้สูญหายไปเสีย

มนุษย์ที่ไม่มีศีลเป็นรั้วกั้นและเป็นเครื่องประดับตัวเสียเลย ก็คือกองเพลิงแห่งมนุษย์เราดี ๆ นี่เองการเบียดเบียนและทำลายกันย่อมมีไปทุกหย่อมหญ้าและทั่วโลกดินแดน ไม่มีเกาะมีดอนพอจะเอาศีรษะซุกนอนให้หลับสนิทได้โดยปลอดภัย แม้โลกจะเจริญ

ด้วยวัตถุจนกองสูงกว่าพระอาทิตย์บนท้องฟ้า แต่ความรุ่มร้อนแผดเผาจะทวีคูณยิ่งกว่าพระอาทิตย์เป็นไหน ๆ โลกจะไม่มีที่ปลงใจได้เลยถ้ายังมัวคิดว่าวัตถุมีคุณค่ายิ่งกว่าศีลธรรมอยู่

เพราะศีลธรรมเป็นสมบัติของจอมมนุษย์คือพระพุทธเจ้า ผู้ค้นพบและนำมาประดับโลกที่กำลังมืดมัวกลัวทุกข์พอให้สว่างไสวร่มเย็น ควรอาศัยได้บ้างด้วยอำนาจศีลธรรมเป็นเครื่องปัดเป่ากำจัด

ลำพังความคิดของมนุษย์ที่มีกิเลสคิดผลิตอะไรออกมาทำให้โลกร้อนจะบรรลัยอยู่แล้ว ยิ่งจะปล่อยให้คิดตามอำนาจโดยไม่มีกลิ่นแห่งศีลธรรมช่วยเป็นยาแก้และชะโลมไว้บ้าง ก็น่ากลัวความคิดนั้น ๆ จะผลิตยักษ์ใหญ่ตัวโหดร้ายที่ทรงพิษขึ้นมากี่แสนกี่ล้านตัวออกเที่ยวหากว้านกินมนุษย์ให้ฉิบหายกันทั้งโลกไม่มีอะไรเหลืออยู่บ้างเลย

ความคิดของคนสิ้นกิเลสที่ทรงคุณอย่างสูงสุดคือพระพุทธเจ้า มีผลให้โลกได้รับความร่มเย็นซาบซึ้งกับความคิดที่เป็นไปด้วยกิเลสที่มีผลให้ตัวเองและ

ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนจนจะคาดไม่ถึงนี่แล เป็นความคิดที่ผิดกันอยู่มาก พอจะนำมาเทียบเคียงเพื่อหาทางแก้ไขผ่อนหนักผ่อนเบาลงได้บ้าง ไม่จมไปกับความคิดประเภทนั้นจนหมดทางแก้ไข

ศีลจึงเป็นเหมือนยาปราบโรค ทั้งโรคระบาดและโรคเรื้อรัง อย่างน้อยก็พอให้คนไข้ที่สุมด้วยกิเลสกินอยู่หลับนอนได้บ้าง ไม่ถูกบีบคั้นด้วยโรคที่เกิดแล้วไม่ยอมหายนี้ตลอดไป มากกว่านั้นก็หายขาดอยู่สบาย

ภาวนา คือการอบรมใจให้ฉลาดเที่ยงตรงต่อเหตุผลอรรถธรรม รู้จักวิธีปฏิบัติต่อตัวเองและสิ่งทั้งหลาย ไม่ให้จิตผาดโผนโลดเต้นแบบไม่มีฝั่งมีฝา ยึดการภาวนาเป็นรั้วกั้นความคิดฟุ้งของใจให้อยู่ในเหตุผลอันจะเป็นทางแห่งความสงบสุข

ใจที่ยังมิได้รับการอบรมจากภาวนาจึงยังเป็นเหมือนสัตว์ที่ยังมิได้รับการฝึกหัดให้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ มีจำนวนมากน้อยก็ยังมิได้รับประโยชน์จากมันเท่าที่ควร จำต้องฝึกหัดให้ทำประโยชน์ตามประเภทของมันก่อนถึงจะได้รับประโยชน์ตามควร

ใจจึงควรได้รับการอบรมให้รู้เรื่องของตัวเสียบ้าง จะเป็นผู้ควรแก่การงานทั้งหลาย ทั้งส่วนหยาบส่วนละเอียด ทั้งส่วนเล็กส่วนใหญ่ ทั้งภายในภายนอก

ผู้มีภาวนาเป็นหลักใจจะทำอะไรชอบใช้ความคิดอ่านเสมอ ไม่ค่อยเอาตัวเข้าไปเสี่ยงต่อการกระทำที่ไม่แน่ใจ ซึ่งอาจเกิดความเสียหายแก่ตนและผู้เกี่ยวข้องตลอดส่วนรวมเมื่อผิดพลาดลงไป

การภาวนาจึงเป็นงานเพื่อผลในปัจจุบันและอนาคต ไม่เสียประโยชน์ทั้งสองทาง ประโยชน์สำคัญคือประโยชน์เฉพาะหน้า ที่เรียกว่าทิฏฐธรรมมิกัตถ-ประโยชน์ การงานทุกชนิดที่ทำด้วยใจของผู้มีภาวนาจะสำเร็จลงด้วยความเรียบร้อย ขณะที่ทำก็ไม่ทำแบบขอไปที แต่ทำด้วยความใคร่ครวญและเล็งถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากงานเมื่อสำเร็จลงไปแล้ว จะไปมาในทิศทางใดจะทำอะไรย่อมเล็งถึงผลได้เสียเกี่ยวกับการนั้น ๆ เสมอ การปกครองตนก็สะดวก ไม่ฝ่าฝืนตัวเองซึ่งเป็นผู้มีหลักเหตุผลอยู่แล้ว ถือหลักความถูกต้องเป็นเข็มทิศทางเดินของกายวาจาใจประจำตัว ไม่ยอม

เปิดช่องให้ความอยากอันไม่มีขอบเขตเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะความอยากไป อยากมา อยากทำ อยากพูด อยากคิด ที่เคยเป็นมาดั้งเดิม เป็นไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา ซึ่งไม่เคยสนใจต่อความผิดถูกดีชั่วเสียมากต่อมาก และพาเราเสียไปจนนับไม่ถ้วนประมาณไม่ถูก จะเอาโทษกับมันก็ไม่ได้ นอกจากยอมให้เสียไปอย่างน่าเสียดายแล้วพยายามแก้ตัวใหม่เท่านั้น เมื่อยังมีสติอยู่บ้างพอจะหักล้างกันได้ ถ้าไม่มีสติพอระลึกบ้างเลยแล้ว ทั้งของเก่าก็เสียไป ทั้งของใหม่ก็พลอยจมไปด้วยไม่มีวันกลับฟื้นคืนตัวได้เลย นี่แลเรื่องของกิเลส ต้องพาให้เสียหายเรื่อยไป ฉะนั้นการภาวนาจึงเป็นเครื่องหักล้างความลามกไม่มีเหตุผลของตนได้ดี

แต่วิธีภาวนานั้นรู้สึกลำบากอยู่บ้าง เพราะปืนการบังคับใจซึ่งเหมือนบังคับลิงให้อยู่เชื่อง ๆ พองามตาบ้าง ย่อมเป็นของลำบากฉะนั้น

วิธีภาวนาก็คือวิธีสังเกตตัวเองนั่นแล คือสังเกตจิตที่มีนิสัยหลุกหลิกเหมือนถูกไฟหรือน้ำร้อนลวก

ไม่อยู่เป็นปกติสุข ด้วยสติตามระลึกรู้ความเคลื่อนไหวของจิต โดยมีธรรมบทใดบทหนึ่งเป็นคำบริกรรม เพื่อเป็นยารักษาจิตให้ทรงตัวอยู่ได้ด้วยความสงบสุขในขณะภาวนา ตามที่นิยมใช้กันมากและได้ผลดีก็มีอานาปานสติบ้าง พุทโธบ้าง ธัมโมบ้าง สังโฆบ้าง มรณานุสสติบ้าง หรือเกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ โดยอนุโลมปฏิโลมบ้าง หรือใช้บริกรรมเฉพาะบทใดบทหนึ่งบ้าง พยายามบังคับใจให้อยู่กับอารมณ์แห่งธรรมบทที่นำมาบริกรรมขณะภาวนา

ใจที่อาศัยบทธรรมอันเป็นอารมณ์ที่ให้คุณไม่เป็นภัยแก่จิตใจ ย่อมจะเกิดความสงบสุขขึ้นมาในขณะนั้น ที่เรียกว่าจิตสงบหรือจิตรวมเป็นสมาธิคือความมั่นคงต่อตัวเองไม่อาศัยธรรมบทใด ๆ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในเวลานั้น เพราะจิตมีกำลังพอดำรงตนอยู่โดยอิสระได้ คำบริกรรมที่เคยนำมากำกับใจก็ระงับกันไปชั่วขณะที่จิตปล่อยอารมณ์เข้าพักสงบตัว ต่อเมื่อถอนขึ้นมา ถ้ามีเวลาทำต่อไปอีกก็นำคำบริกรรมที่เคยกำกับมาบริกรรมต่อไป

พยายามทำอย่างนี้เสมอด้วยความใฝ่ใจไม่ลดละความเพียร จิตที่เคยทำบาปหาบทุกข์อยู่เสมอ ก็จะค่อยรู้สึกตัวและปล่อยวางไปเป็นลำดับ และมีความสนใจหนักแน่นในหน้าที่ของตนเป็นประจำ ไม่ถูกบังคับฦูไถเหมือนขั้นเริ่มแรกซึ่งเป็นขั้นกำลังฝึกหัด

จิตที่สงบตัวลงเป็นสมาธิเป็นจิตที่มีความสุขเย็นใจมากและจำไม่ลืม ถ้าได้ปรากฏขึ้นเพียงครั้งเดียว ย่อมเป็นเครื่องปลุกใจให้ตื่นตัวและตื่นใจได้อย่างน่าประหลาด หากไม่ปรากฏอีกในวาระต่อไปทั้งที่ภาวนาอยู่ในใจ จะเกิดความเสียดายอย่างบอกไม่ถูก อารมณ์แห่งความติดใจและความเสียดายในจิตประเภทนั้นจะฝังใจไปนาน นอกจากจิตจะเจริญก้าวหน้าขึ้นสู่ความสงบสุขอันละเอียดไปเป็นลำดับเท่านั้น จิตถึงจะลืมและเพลินในธรรมขั้นสูงเรื่อยไปไม่มาเกี่ยวข้องเสียดายจิตและความสงบที่เคยผ่านมาแล้ว

แต่เมื่อพูดถึงการภาวนาแล้ว ท่านผู้อ่านอาจจะรู้สึกเหงาหงอยน้อยใจและอ่อนเปียกไปทั้งร่างกายและจิตใจ ว่าตนมีวาสนาน้อย ทำไม่ไหว เพราะคิดว่า

กิจการยุ่งยากทั้งภายในบ้านและนอกบ้านตลอดงานสังคมต่าง ๆ ลูกหลานก็มีหลายคนล้วนแต่ต้องเป็นธุระในการเลี้ยงดู จะมัวมานั่งหลับตาภาวนาอยู่เห็นจะไม่ทันอยู่ทันกินกับโลกเขา ต้องอดตายแน่ ๆ แล้วทำให้เกิดความอิดหนาระอาใจไม่อยากทำ ประโยชน์ที่ควรได้เลยผ่านไป

ความคิดเช่นนั้นเป็นความคิดที่เคยฝังนิสัยมาดั้งเดิม และอาจเป็นความคิดที่คอยกีดกันทางเดินเพื่อการระบายคลายทุกข์ทางใจไปเสีย ถ้าไม่พยายามคิดแก้ไขเสียแต่บัดนี้เป็นต้นไป

แท้จริงการภาวนาคือวิธีการแก้ความยุ่งยากและความลำบากทางใจทุกประเภทที่เคยรับภาระอันหนักหน่วงมานานให้เบาลงและหมดสิ้นไป เหมือนอุบายอื่น ๆ ที่เราเคยนำมาแก้ไขไล่ทุกข์ออกจากตัวเหมือนที่โลกทำกันมานั่นเอง เช่นเวลาร้อนต้องแก้ด้วยวิธีอาบน้ำ เวลาหนาวแก้ด้วยวิธีห่มผ้าหรือผิงไฟหรือด้วยวิธีอื่น ๆ เวลาหิวกระหายแก้ด้วยวิธีรับประทานและดื่ม เวลาเป็นไข้ก็แก้ด้วยวิธีรับประทาน

หรือฉีดยาที่จะยังโรคให้สงบและหายไป ซึ่งล้วนเป็นวิธีการที่โลกเคยทำตลอดมาถึงปัจจุบันโดยไม่มีการผัดเพี้ยนเลื่อนเวลา ว่ายังยุ่งยาก ยังลำบาก และขัดสนจนใจใด ๆ ทั้งนั้น ทุกชาติชั้นวรรณะจำต้องปฏิบัติกันทั่วโลก แม้แต่สัตว์ก็ยังต้องอาศัยการเยียวยารักษาตัว ดังที่เราเห็นเขาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเพื่อผ่อนคลายระบายทุกข์ไปวันหนึ่ง ๆ พอยังชีวิตให้เป็นไปตลอดกาลของเขา ล้วนเป็นวิธีการแก้ไขและรักษาตัวแต่ละอย่าง ๆ

การอบรมใจด้วยภาวนาก็เป็นวิธีหนึ่งแห่งการรักษาตัว วิธีนี้ยิ่งเป็นงานสำคัญที่ควรสนใจเป็นพิเศษ เพราะเป็นวิธีที่เกี่ยวกับจิตใจผู้เป็นหัวหน้างานทุกด้านโดยตรง งานอะไรเรื่องอะไรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตัว จิตจำต้องเป็นตัวการอย่างแยกไม่ออกที่จะต้องเข้ารับภาระแบกหาม โดยไม่คำนึงถึงความหนักเบาและชนิดของงานว่าเป็นงานชนิดใด จะพอยกไหวไหม แต่จิตต้องเข้ารับภาระทันที ดีหรือชั่วผิดหรือถูกไม่ค่อยสนใจคิด แม้งานหรือเรื่องจะหนักเบาเศร้าโศก

เพียงใด ซึ่งบางเรื่องแทบจะคว้าเอาชีวิตไปด้วย ในขณะนั้น

แม้เช่นนั้นใจยังกล้าเอาตัวเข้าไปเสี่ยงและแบกหามจนได้ โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นจะตายเพราะเหลือบ่ากว่าแรง มิหนำยังหอบเอาเรื่องมาคิดเป็นการบ้านอยู่อีก จนแทบนอนไม่หลับ รับประทานไม่ได้ ก็ยังมีในบางครั้ง คำว่าหนักเกินไปยกไม่ไหว เพราะเกินกว่ากำลังใจจะคิดและต้านทานนั้นเป็นไม่มี มีแต่จะสู้เอาท่าเดียว

งานทางกายยังมีเวลาพักผ่อนและยังรู้ประมาณว่าควรหรือไม่ควรแก่กำลังของตนเพียงใด ส่วนงานทางใจไม่มีวันเวลาได้พักผ่อนเอาเลย จะมีพักอยู่บ้างเล็กน้อยก็ขณะหลับนอนเท่านั้น แม้เช่นนั้นจิตยังอุตส่าห์ทำงานด้วยการละเมอเพ้อฝันต่อไปอีก และไม่รู้จักประมาณว่าเรื่องต่าง ๆ นั้นควรหรือไม่ควรแก่กำลังของใจเพียงใด เมื่อเกิดเป็นอะไรขึ้นมาก็ทราบแต่เพียงว่าทุกข์เหลือทน แต่ไม่ทราบว่าทุกข์เพราะงานหนักและเรื่องเผ็ดร้อนเหลือกำลังที่ใจจะสู้ไหว

จึงควรให้นามว่า "ใจคือนักต่อสู้" เพราะดีก็สู้ ชั่วก็สู้ สู้จนไม่รู้จักหยุดยั้งไตร่ตรอง อารมณ์ชนิดใดผ่านมาต้องสู้ และสู้แบบรับเหมา ไม่ยอมให้อะไรผ่านหน้าไปได้ จิตเป็นเช่นนี้แลจึงสมนามว่านักต่อสู้ เพราะสู้จนไม่รู้จักตาย ถ้ายังครองร่างอยู่และไม่ได้รับการแก้ไข ก็ต้องเป็นนักต่อสู้เรื่อยไปชนิดไม่มีวันปลงวางภาระลงได้ หากปล่อยให้เป็นไปตามชอบของใจที่ไม่รู้ประมาณ โดยไม่มีธรรมเครื่องยับยั้งบ้าง คงไม่มีเวลาได้รับความสุขแม้สมบัติจะมีเป็นก่ายกอง เพราะนั้นมิใช่กองแห่งความสุข แต่กลับเป็นกองส่งเสริมทุกข์สำหรับใจที่ไม่มีเรือนพักคือธรรมภายในใจ

นักปราชญ์ท่านกล่าวได้อย่างเต็มปากว่า ธรรมแลเป็นเครื่องปกครองทรัพย์สมบัติและปกครองใจ ถ้าใจมีธรรมมากน้อย ผู้นั้นแม้มีทรัพย์สมบัติมากน้อยย่อมจะมีความสุขพอประมาณ ถ้าขาดธรรมเพียงอย่างเดียว ลำพังความอยากของใจจะพยายามหาทรัพย์ให้ได้กองเท่าภูเขาก็ยังหาความสุขไม่เจอ เพราะนั้นเป็นเพียงเครื่องอาศัยของกายและใจ

ผู้ฉลาดหาความสุขใส่ตัวเท่านั้น ถ้าใจไม่ฉลาดด้วยธรรม ไม่มีธรรมในใจเพียงอย่างเดียว จะไปอยู่ในโลกใดและกองสมบัติใดก็เป็นเพียงโลกเศษเดนและกองสมบัติเศษเดนอยู่เท่านั้น ไม่มีประโยชน์อะไรแก่ใจเลยแม้นิด

ความสมบุกสมบัน ความรับทุกข์ทรมาน ความอดทนและความทนทานต่อสิ่งกระทบกระทั่งต่าง ๆ ไม่มีอะไรจะแข็งแกร่งเท่าใจ ถ้าได้รับความช่วยเหลือที่ถูกทาง ใจจะกลายเป็นของประเสริฐขึ้นมาให้เจ้าของได้ชมอย่างภูมิใจและอิ่มพอต่อเรื่องทั้งหลายทันที

การใช้งานจิตนับแต่วันเกิดจนบัดนี้ รู้สึกว่าใช้เอาอย่างไม่มีปรานีปราศรัย ถ้าเป็นเครื่องใช้ชนิดต่าง ๆ มีรถราเป็นต้น จะเป็นอย่างไรบ้าง ไม่ควรพูดถึงการนำเข้าอู่ซ่อม แต่ควรพูดถึงความแหลกยับเยินของรถจนกลายเป็นเศษเหล็กไปนานแล้วจะเหมาะสมกว่า นี่แลทุกสิ่งเมื่อมีการใช้ต้องมีการบูรณะซ่อมแซม มีการเก็บรักษา ถึงจะพอมีทางอำนวยประโยชน์ต่อไป จิตเป็นสมบัติสำคัญมากในตัวเราที่ควรได้รับการเหลียว

แล ด้วยวิธีเก็บรักษาเช่นเดียวกับสมบัติทั่วไป

วิธีที่ควรแก่จิตโดยเฉพาะก็คือภาวนาวิธี ดังที่อธิบายมาบ้างแล้ว ผู้สนใจในความรับผิดชอบต่อจิตอันเป็นสมบัติที่มีค่ายิ่งของตน จึงควรปฏิบัติรักษาจิตด้วยวิธีที่ถูกต้องเหมาะสม คือฝึกหัดภาวนาในโอกาสอันควร เพื่อเป็นการตรวจตราดูเครื่องเคราของรถคือจิต ว่ามีอะไรบกพร่องและเสียไปบ้าง จะได้นำเข้าโรงซ่อมสุขภาพทางจิต คือนั่งพินิจพิจารณาดูสังขารภายในคือความคิดปรุงของใจ ว่าคิดอะไรบ้างในวันและเวลาหนึ่ง ๆ พอมีสาระประโยชน์บ้างไหม หรือพยายามคิดแส่หาแต่เรื่องหาแต่โทษ และขนทุกข์มาเผาลนเจ้าของอยู่ทำนองนั้น พอให้รู้ความผิดถูกของตัวบ้าง และพิจารณาสังขารภายนอกคือร่างกายของเรา ว่ามีความเจริญขึ้นหรือเจริญลง ในวันและเวลาหนึ่ง ๆ ที่ผ่านไปจนกลายเป็นปีเก่าและปีใหม่ผลัดเปลี่ยนกันไปไม่มีที่สิ้นสุด สังขารร่างกายเรามีอะไรใหม่ขึ้นบ้างไหม หรือมีแต่ความเก่าแก่และคร่ำคร่าชราหลุดลงไปทุกวัน ซึ่งพอจะนอนใจกับเขาละหรือ จึงไม่พยายามเตรียม

ตัวเตรียมใจเสียแต่เวลาที่พอทำได้ เวลาตายแล้วจะเสียการ นี่คือการภาวนา

การภาวนาคือวิธีเตือนตนสั่งสอนตน ตรวจตราดูความบกพร่องของตนว่าควรจะแก้ไขจุดใดตรงไหนบ้าง ผู้ใช้ความพิจารณาอยู่ทำนองนี้เรื่อย ๆ ด้วยวิธีสมาธิภาวนาบ้าง ด้วยการรำพึงในอิริยาบถต่าง ๆ บ้าง ใจจะสงบเยือกเย็น ไม่ลำพองผยองตัวและคว้าทุกข์มาเผาลนตัวเอง เป็นผู้รู้จักประมาณ ทั้งหน้าที่การงานที่พอเหมาะพอดีแก่ตัวทั้งทางกายและทางใจ ไม่ลืมตัวมั่วสุมในสิ่งที่เป็นหายนะต่าง ๆ

คุณสมบัติของผู้ภาวนานี้มีมากมายไม่อาจพรรณนาให้จบสิ้นลงได้ แต่ท่านพระอาจารย์มั่นท่านมิได้อธิบายลึกซึ้งมากไปกว่าฐานะของฆราวาสที่มารับการอบรม ผิดกับท่านอธิบายให้พระเณรฟังอยู่มาก

เท่าที่เขียนตามท่านอธิบายไว้พอหอมปากหอมคอนี้ ก็ยังอาจมีบทที่รู้สึกว่าเปรี้ยวจัดเค็มจัดแฝงอยู่บ้างตามทรรศนะของนานาจิตตัง จะให้เป็นแบบเดียวกันย่อมไม่ได้ เท่าที่ได้พยายามตะเกียกตะกาย

นำมาลง ก็เพื่อท่านผู้อ่านได้ช่วยติชมพอเป็นยาอายุวัฒนะ ผิดถูกประการใดโปรดได้ตำหนิผู้นำมาเขียน กรุณาอย่าได้สนใจกับท่านผู้เป็นเจ้าของประวัติ เพราะท่านมิได้มีส่วนรู้เห็นด้วย เวลาแสดงธรรมขั้นสูงท่านก็แสดงเป็นการภายในเฉพาะผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเท่านั้น

รู้กาลเทศะและสำรวมวาจา
ต่อครูบาอาจารย์

จากเล่มเดียวกัน หน้า ๑๖๖–๑๖๘

เรื่องการพูดคุยอะไรกับท่านแบบไร้สติ ว่าควรอย่างไรไม่ควรอย่างไรบ้าง นี่เคยโดนท่านดุมามากราย บางรายถึงกับเสียสติในวาระต่อไปก็มี มีพระรูปหนึ่งซึ่งมีนิสัยไม่ค่อยสุภาพนักไปพำนักอยู่กับท่านชั่วคราว เวลาท่านพูดอะไรขึ้นมาเธอชอบพูดไปตามท่านเสมอ ตอนไปอยู่ใหม่ ๆ ท่านเคยเตือนบ่อยให้สนใจในหน้าที่ของตัว โดยมีสติระวังรักษาใจที่จะคิดจะพูดในเรื่องต่าง ๆ ไม่สนใจกับเรื่องของผู้อื่น นักปฏิบัติต้องรู้จักวิธีปฏิบัติตัวโดยถูกทาง ผู้มีสติอยู่กับตัวย่อมเห็นความบกพร่องของใจที่แสดงออก แต่เธอนั้นคงมิได้สนใจคิดเรื่องท่านให้อุบายสั่งสอนเท่าที่ควร จึงชอบเป็นไปตามนิสัยเสมอ

วันหนึ่งเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ท่านพระอาจารย์มั่นท่านมีนิสัยที่ใคร ๆ สังเกตได้ยาก เวลาเดินไปไหนมาไหนท่านมองเห็นอะไร เช่น สัตว์ต่าง ๆ หรือผู้คนตลอดเด็ก ๆ ท่านมักจะเอาเรื่องที่ได้เห็นนั้น ๆ มาพิจารณาและพูดของท่านไปคนเดียว ดังที่เคยเขียนไว้บ้างแล้ว วันนั้นขณะที่กำลังบิณฑบาต ท่านได้เห็นลูกวัวมีรูปร่างน่ารักที่กำลังวิ่งเพลินอยู่กับแม่ของมัน ขณะพระเดินไป มันยังมองไม่เห็นท่าน พอพระเดินไปจวนถึงตัวมันจึงหันหน้ามามองอย่างตกใจ และกระโดดวิ่งอ้าวไปหาแม่แล้วเอาหลังหนุนคอแม่ไว้หันหน้าออกมาสู่พระ นัยน์ตาบอกว่ากลัวมาก ส่วนแม่พอเห็นลูกวิ่งไปหาก็รีบหันหน้ามองมาทางพระ พอรู้แล้วก็ทำเฉยตามนิสัยของสัตว์ที่เคยกับพระมาจำเจแล้ว แต่ลูกของมันยืนตาจับจ้องอยู่ใต้คางแม่อย่างไม่ไว้ใจ เมื่อท่านอาจารย์เห็นอาการของทั้งแม่ทั้งลูกที่แสดงอาการต่างกันเช่นนั้น จึงพูดขึ้นลอย ๆ ว่าแม่ไม่เห็นแสดงอาการกลัว แต่ลูกทำไมกลัวจนจะแบกแม่ทั้งตัววิ่งหนีไปได้ (ท่านเห็นมันอยู่ใต้คอแม่อันเป็นลักษณะแบกแม่ถึงได้พูดอย่างนั้น) พอเหลือบเห็นพระเท่านั้น

ก็ทั้งเผ่นทั้งร้องหาแม่ให้ช่วย

คนเราก็เหมือนกันต้องวิ่งหาที่พึ่ง ถ้าอยู่ใกล้แม่ก็วิ่งพึ่งแม่ อยู่ใกล้พ่อก็วิ่งพึ่งพ่อ อยู่กับใครก็มักจะพึ่งคนนั้น จะคิดพึ่งตัวเองไม่ค่อยมี ตอนยังเล็กก็คิดหวังพึ่งผู้อื่นแบบหนึ่ง โตขึ้นมาคิดหวังพึ่งผู้อื่นไปอีกแบบหนึ่ง แก่ตัวลงไปคิดหวังพึ่งผู้อื่นอีกแบบหนึ่ง จะย้อนจิตเข้ามาใช้อุบายหาทางพึ่งตัวเองไม่ค่อยจะมีกัน ฉะนั้น คนเราจึงมักทำตัวให้อ่อนแอ อยู่ในวัยใดก็หวังพึ่งแต่ผู้อื่น อยู่ที่ใดไปที่ใดก็หวังพึ่งแต่ผู้อื่น เลยไม่เป็นตัวของตัวเองได้ตลอดกาล

พระเราก็เหมือนกัน บวชมาในศาสนาจะศึกษาก็เกียจคร้าน จะปฏิบัติก็กลัวเป็นทุกข์ลำบากเพราะความขี้เกียจไม่ยอมให้ทำ คิดอะไรที่จะเป็นประโยชน์บ้าง พอคิดจะลงมือทำความขี้เกียจก็มาคอยกันท่าไว้เสีย เลยไม่มีอะไรสำเร็จได้ เมื่อไม่มีทางช่วยตัวเองได้จำต้องหวังพึ่งผู้อื่น ไม่เช่นนั้นก็ครองตัวไปไม่ได้ คำว่า **อตฺตาหิ อตฺตาโน นาโถ** เลยไม่มีประโยชน์สำหรับคนไม่มีจมูกหายใจ เราผู้บวชเป็นพระและเป็นนัก

ปฏิบัติจึงไม่ควรทำตนเป็นคนไม่มีจมูก คอยหายใจจากผู้อื่นอยู่เรื่อยไป ครูอาจารย์สั่งสอนอะไรควรนำไปคิดและพยายามทำตามไม่ให้หลุดมือตกสูญหายไปเปล่า ๆ พยายามคิดและทำตามท่านจนเกิดประโยชน์ขึ้นมาแก่ตนจนได้ จะต้องไม่หวังพึ่งท่านตลอดไป จมูกทางหายใจคือความรู้ความฉลาดทางระบายทุกข์น้อยใหญ่ออกจากใจก็พอมีทางอาศัยตนได้ ชื่อว่าเป็นพระขึ้นมาโดยลำดับจนกลายเป็นพระสมบูรณ์แบบและพึ่งตนเองได้อย่างเต็มที่

ท่านพูดเป็นเชิงสอนพระหรือสอนใครก็สุดแต่ผู้จะพิจารณานำมาสอนตน คำพูดท่านยังไม่จบเรื่องซึ่งพอจะแทรกขึ้นในระหว่างท่านหยุดชั่วคราว แต่พระองค์ไม่ค่อยพิจารณานักก็พูดพล่ามไปตามท่านโดยมิได้สำนึกตัวว่าควรหรือไม่ควรเพียงไร ความบ้าของเธออาจจะเข้าไปกระทบธรรมภายในท่านอย่างแรง จึงทำให้ท่านหันหน้ากลับมาชำระเสียบ้าง พอให้พระองค์ที่มีสังวรธรรมพลอยตกตะลึงกลัวไปตาม ๆ กัน ใจความว่า ท่านนี้จะบ้าเสียแล้วกระมังนี่ พอตา

มองเห็นค้อนเห็นไม้ที่ใครโยนมาแต่ทิศใดแดนใดก็คอยแต่จะโดดกัดร่ำไป เหมือนสุนัขบ้า ไม่มองดูใจที่กำลังจะบ้าอยู่ขณะนี้บ้างเลย ผมว่าท่านจะบ้าแล้วนะถ้ายังขืนปล่อยให้น้ำลายไหลออกแบบไม่มีสติดังที่เป็นอยู่ขณะนี้ ว่าเท่านั้นก็หันกลับและเดินเข้าที่พักไม่พูดอะไรต่อไปอีก มองดูพระองค์นั้นหน้าตาพิกลอย่างพูดไม่ออก ตอนมาถึงที่พักแล้ว ขณะฉันก็เห็นเธอฉันนิดเดียว พอเห็นอาการอย่างนั้น ต่างองค์ก็ต่างนิ่งเฉย ทำเหมือนไม่รู้และไม่เกี่ยวข้องกับเธอ เกรงว่าจะอาย เวลาอื่นก็ทำเหมือนไม่มีอะไร ต่างองค์ต่างอยู่และบำเพ็ญภาวนาไปตามที่เคยปฏิบัติมา พอตกกลางคืนเงียบ ๆ ได้ยินเสียงร้องโวยวายขึ้นแบบคนไม่มีสติ พูดไม่ได้ศัพท์ได้แสง พอทราบเหตุต่างองค์ต่างก็รีบไปดูที่เสียงปรากฏขึ้น ก็ได้เห็นพระองค์นั้นนอนร่ายมนต์บ่นเพ้อทิ้งเนื้อทิ้งตัวอยู่บริเวณที่พักนั้นแบบคนไม่มีสติเอาเลย แต่พอจับใจความได้เป็นบางตอนว่า "เสียใจที่ได้ล่วงเกินท่านอาจารย์โดยไม่รู้กาลเทศะ" ใครก็ตกตะลึงพรึงเพริดไปตาม ๆ กัน และต้องรีบไปตามชาวบ้านมาช่วยพยาบาลรักษา คือหายาแก้ลมเป็นต้น

มาให้เธอฉัน คนนั้นบีบคนนี้นวดตามบริเวณร่างกายอยู่พักหนึ่ง จากนั้นก็สงบและนอนหลับได้จนสว่าง พอวันรุ่งขึ้นก็มีคนมารับเธอไปหาหมอฉีดหยูกยาให้เธอ อาการก็พอลดลงบ้าง แต่ยังมีการกำเริบเป็นคราว ๆ พอค่อยยังชั่วบ้างก็ส่งเธอกลับบ้าน หลังจากนั้นก็ไม่ทราบว่าโรคหายหรือเป็นตายอย่างไร ผู้เขียนก็ทราบจากพระที่อยู่ด้วยกันกับเธอในเวลานั้นเล่าให้ฟัง

ทั้งนี้พูดเรื่องโดนดุ ถ้าโดนพอเบาะ ๆ ก็พอให้ผู้ถูกดุได้สติและระวังตัวต่อไป ถ้าหาเรื่องให้ถูกโดนดุอย่างหนักและผู้ถูกดุไม่มีสติปัญญาพอจะถือเอาประโยชน์ได้ มักมีทางเสียได้ดังที่ปรากฏมา ฉะนั้นผู้อยู่กับท่านจึงอยู่ด้วยความระวังสำรวมอย่างยิ่ง จะตีสนิทคุ้นเคยในฐานะว่าเคยอยู่กับท่านมานานย่อมไม่ได้ เพราะนิสัยท่านเป็นนิสัยที่ไม่คุ้นกับใครเอาง่าย ๆ แต่ไหนแต่ไรมา ผู้อยู่กับท่านจึงนอนใจไม่ได้ แม้ระวังตัวอยู่เหมือนแม่เนื้อระวังนายพรานก็ยังถูกโดนยิงจนได้

การสร้างนิสัย
ของทั้งเด็กและผู้ใหญ่

จากเล่มเดียวกัน หน้า ๑๙๙-๒๐๐

ท่านว่าดีชั่วมิได้เกิดขึ้นมาเอง แต่อาศัยการทำบ่อยก็ชินไปเอง เมื่อชินแล้วก็กลายเป็นนิสัย ถ้าเป็นฝ่ายชั่วก็แก้ไขยาก คอยแต่จะไหลลงไปตามนิสัยที่เคยทำอยู่เสมอ ถ้าเป็นฝ่ายดีก็นับวันคล่องแคล่วแกล้วกล้าขึ้นเป็นลำดับ

ฉะนั้น เด็ก ๆ ที่แรกเกิด พ่อแม่ที่ฉลาดจึงต้องพยายามอบรมในทางที่ดีก่อนจะสายเกินไป และหาพี่เลี้ยงที่เหมาะสมมาบำรุงรักษาไม่ให้ปล่อยไว้ตามยถากรรม เพราะเด็กเริ่มศึกษาวิชาหลักธรรมชาติมาแต่อ้อนแต่ออก ไม่ขาดวรรคขาดตอนเหมือนไปเรียนที่โรงเรียน

หลักวิชาธรรมชาตินี่แล เป็นวิชาที่ฝังนิสัยเด็กได้ดีกว่าวิชาแขนงอื่น ๆ เพราะมีอยู่ทั่วไปทั้งในบ้าน

นอกบ้านในสถานที่เรียนและนอกสถานที่เรียน เด็กสามารถเรียนและจดจำได้ทุกกาลสถานที่ที่สิ่งนั้น ๆ มาสัมผัสทางทวารอายตนะภายนอกคือรูปเสียงเป็นต้นนั่นแลเป็นเหมือนแผ่นกระดานและตัวหนังสือที่เต็มไปด้วยความหมายดีชั่วต่าง ๆ ทั้งจากเด็กด้วยกันทั้งจากผู้ใหญ่ชายหญิงไม่เลือกหน้า ทั้งจากโรงหนังโรงละครและโรงอะไรต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั่วไป ไม่มีวันเวลาบกพร่อง

หลักธรรมชาติเหล่านี้แลเป็นครูเครื่องพร่ำสอนเด็ก ๆ ที่พร้อมอยู่แล้วในการสำเหนียกศึกษาได้เป็นอย่างดี และมีการรับถ่ายทอดไปตลอดสาย ถ้าเป็นฝ่ายชั่วก็พาให้เด็กชั่วได้จริง ถ้าเป็นฝ่ายดีก็พาให้เด็กดีได้จริง

การเห็นการได้ยินอยู่บ่อย ๆ เด็กย่อมถือเอาเป็นเยี่ยงอย่างไปวันละเล็กละน้อย นานไปก็กลายเป็นนิสัยไปเอง ถ้าลงได้เป็นนิสัยแล้ว ไม่ว่าทางชั่วทางดีย่อมมีทางระบายออกได้ทางไตรทวาร ไม่ยากเย็นอะไรที่คนชั่วทำชั่วได้ง่ายและติดใจไม่ยอมลดละแก้ไขก็ดี

คนดีทำดีได้ง่ายและติดใจกลายเป็นคนรักศีลรักธรรมไปตลอดชีวิตก็ดี ก็เพราะหลักนิสัยเป็นสำคัญ

ลำพังการฝืนทำทั้งที่นิสัยไม่อำนวยมาก่อน ย่อมลดละปล่อยวางได้ง่าย จนกว่าจะปรากฏผลเป็นน้ำเชื่อมที่มีรสดื่มด่ำแก่ใจแล้วนั่นแล จึงจะเกิดความพอใจในงานนั้น ๆ ทั้งชั่วและดี ไม่ยอมปล่อยวางอย่างง่ายดาย

ฉะนั้น หลักนิสัยจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในตัวบุคคลและสัตว์ การทำอะไรจนกลายเป็นนิสัยแล้วเป็นสิ่งแก้ไขได้ยาก จึงไม่ควรทำแบบสุ่มเดาโดยมิได้ใคร่ครวญให้รอบคอบก่อน

เราพอทราบได้จากการฝึกฝนตนในทางที่ดีจนเคยชินต่อนิสัย เช่น การเที่ยวที่มีเหตุผลควรเที่ยว การจ่ายทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่ตนและครอบครัวอย่างมีเหตุผล การรับประทานเป็นเวล่ำเวลาไม่พร่ำเพรื่อ การหลับและการตื่นนอนตามเวลา การฝึกมรรยาทและความประพฤติในทางดี พยายามฝึกฝนด้วยความสนใจไม่ลดละจนเป็นนิสัยเคยชินแล้ว ย่อมสะดวกราบรื่นต่อตัวเองในวาระต่อไปไปเอง ไม่ต้องฝืนกันอยู่เรื่อย

เหมือนขั้นเริ่มแรก เพียงเท่านี้ก็พอทราบได้ว่า นิสัยเป็นสิ่งที่ฝึกได้ไม่เหลือบ่ากว่าแรง เป็นแต่ควรใช้ความเพียรพยายามบ้างในเบื้องต้น การฝึกเด็กหรือเราซึ่งเป็นผู้ใหญ่ก็ฝึกในทำนองเดียวกัน

เราต้องการของดีคนดีก็จำต้องฝึก ฝึกจนดีจะพ้นการฝึกไปไม่ได้ งานอะไร ๆ ย่อมมีการฝึกกันทั้งนั้น โลกถึงได้เรียกกันว่า ฝึกงาน ฝึกสัตว์ ฝึกคน ฝึกตน ฝึกใจตลอดมา นอกจากตายเสียเท่านั้นจึงหมดการฝึกกัน สิ่งใดที่ทำยังไม่เป็น เมื่อต้องการเป็นในสิ่งนั้นก็จำต้องฝึกและฝึกจนเป็นการเป็นงาน เป็นคนดีสัตว์ดี รวมลงในคำว่าฝึกนี้ทั้งสิ้น จึงควรพิจารณาให้ถึงใจ ปฏิบัติให้เกิดผล คำว่าดีจะเป็นสมบัติของผู้ฝึกดีแล้วแน่นอน

ได้นำเรื่องนิสัยที่ท่านพระอาจารย์มั่นอธิบายให้ฟังมาลงบ้างเล็กน้อย พอเป็นคติแก่พวกเราที่กำลังอยู่ในข่ายแห่งธรรมนี้ จึงขอยุติไว้เพื่อดำเนินเรื่องใหม่ต่อไป

อุบายรักษาไข้

จากเล่มเดียวกัน หน้า ๒๐๔-๒๐๗ และ ๒๖๓-๒๖๔

ท่านพักอยู่ในป่าในเขาลึก จังหวัดเชียงใหม่ ทราบว่ามีการเจ็บป่วยหลายครั้ง บางคราวแทบเอาตัวไม่รอดจนหมอไม่รับรอง ถ้าเป็นคนธรรมดามีชีวิตลมหายใจอยู่กับยากับหมอแบบไม่มีจมูกของตนเองเป็นที่หายใจ ก็คงจะผ่านไปนานแล้ว แต่ท่านเองยังพอรอดตัวมาได้ด้วยอำนาจธรรมโอสถเยียวยารักษาไว้ได้ ทุกครั้งที่ป่วยไข้ได้ทุกข์ต่าง ๆ ท่านว่าธรรมโอสถต้องเกิดมาพร้อมกัน และปฏิบัติหน้าที่ต่อกันในทันทีทันใดไม่รอชักช้า ท่านอาจารย์มั่นมีนิสัยอย่างนั้น ปกติท่านไม่ค่อยชอบเกี่ยวข้องกับหยูกยาเท่าไรนัก แม้ตกมาวัยชรากำลังวังชาลดราร่วงโรยลงเป็นลำดับ ท่านก็ยังหนักในธรรมโอสถเป็นเครื่องประสานธาตุขันธ์อยู่เสมอมา

ครั้งหนึ่งท่านพักอยู่ในเขากับพระ ๓ องค์ด้วยกัน ซึ่งที่นั้นชุกชุมไปด้วยไข้ป่า เผอิญพระองค์หนึ่ง

เกิดเป็นไข้จับสั่นขึ้นมา แม้ยาเม็ดหนึ่งก็ไม่มีรักษา เวลาจับไข้แล้วตั้งวันก็ไม่สร่าง ตอนเช้าตอนเย็น ท่านอาจารย์ไปเยี่ยมไข้และให้อุบายต่าง ๆ เป็นเครื่องพิจารณาเพื่อระงับไข้ ดังที่ท่านเคยได้ผลมาแล้วเสมอ แต่พระองค์นั้นไม่สามารถพิจารณาตามท่านได้ เพราะภูมิจิตภูมิธรรมต่างกันมาก เวลาจับไข้ทีไรต้องปล่อยให้สร่างเอง ไม่มีอุบายพิจารณาแก้ไขพอไข้ลดลงบ้างเลย

ท่านอาจารย์เองคงนึกรำคาญ เลยทำเป็นดุเอาเสียบ้างว่า ท่านนี้มีแต่ชื่อว่ามหา ๆ แต่ความรู้ที่เรียนมาไม่เห็นเป็นประโยชน์อะไรเลย ช่วยแก้ไขบรรเทาตัวเองในเวลาจำเป็นบ้างก็ไม่ได้ ท่านไปเรียนให้เสียกระดาษเปล่า ๆ และเอาแต่ชื่อมหาเปล่า ๆ มาทำไม การเรียนความรู้ทุกแขนงต้องเรียนมาเพื่อช่วยตัวเอง แต่ความรู้ท่านมหาเป็นความรู้ประเภทใดก็ไม่รู้ จึงไม่เห็นเกิดประโยชน์อะไรเลย เจ้าของเป็นไข้แทบตายอยู่แล้ว ความรู้ที่เรียนมาไม่เห็นมาช่วยบรรเทาให้เบาลงบ้างเลย ท่านเรียนมาเพื่ออะไรกันแน่ผมยังแปลไม่ออก

ผมไม่เห็นได้เรียนเป็นมหาเปรียญอะไร แม้ประโยคเดียวก็ไม่ได้กับเขา มีแต่กรรมฐานห้าที่อุปัชฌายะมอบให้แต่วันอุปสมบทเท่านั้นติดตัวอยู่ทุกวันนี้ ก็ยังพอรักษาตัวได้ ไม่เห็นอ่อนแอเหมือนท่านที่เรียนมากแต่อ่อนแอมาก ท่านนี่อ่อนแอยิ่งกว่าผู้หญิงที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย ผู้ชายทั้งคน มหาทั้งองค์ ทำไมจึงอ่อนแอนัก เวลาเป็นไข้ไม่เห็นมีลักษณะผู้ชายและการเรียนรู้ธรรมแฝงอยู่บ้างเลย ควรเอาเครื่องของผู้ชายทั้งหมดไปมอบให้ผู้หญิงเสีย แล้วไปขอเอาเครื่องของผู้หญิงมาสวมใส่เข้าไป จะได้เป็นผู้หญิงไปเสียทั้งคน ไข้ก็อาจจะลดลงบ้าง เพราะมันเห็นว่าเป็นผู้หญิงคงไม่กล้าทรมานอย่างรุนแรง มาเยี่ยมทีไรแทนที่จะเห็นท่าทางองอาจกล้าหาญพอให้เบาใจได้บ้าง แต่กลับเห็นแต่ความใจน้อยอ่อนแอเป็นประจำเรื่อยมา กรรมฐานและมหานั้นเรียนมาทำไมไม่พิจารณาบ้าง

ท่านว่าทุกขังอริยสัจจังนั้น หมายความว่าอย่างไร หมายความว่าให้อ่อนแอ และเวลาเป็นไข้ขึ้นมา คอยแต่จะร้องไห้คิดถึงพ่อคิดถึงแม่อย่างนั้นหรือ ถ้าเช่นนั้น

ก็เป็นกรรมฐานปลอมละซิ เพียงทุกขเวทนาเกิดจากไข้เท่านี้ก็จะทนไม่ไหว บทถึงเวลาจวนตัวเข้าจริง ๆ จะไม่ล้มละลายไปแบบไม่เป็นท่าละหรือ

เราเริ่มไม่เป็นท่าแต่บัดนี้แล้ว จะเห็นสัจจธรรมมีทุกขสัจจ์เป็นต้นเป็นของจริงได้อย่างไร ผู้จะพ้นจากโลกสมมติต้องเห็นสัจจธรรมเป็นของจริงเต็มส่วน แต่นี้เพียงทุกขสัจจ์เริ่มตื่นนอนออกล้างหน้าล้างตากระตุกกระติกนิดหน่อยเท่านั้น ก็เริ่มยอมอย่างหมอบราบแล้วจะไปที่ไหนกันได้เล่า

พอท่านให้อุบายเผ็ดร้อนบ้างเป็นการหยั่งเสียงดูจบลงนิ่งอยู่ครู่หนึ่ง มองไปเห็นท่านมหาองค์นั้นกำลังร้องไห้น้ำตาไหลออกมาเปียกหน้า ท่านเลยหาอุบายหนีไปในขณะนั้น และก่อนจะไปทำท่าปลอบโยนว่า ไม่เป็นไรเดี๋ยวหาย ผมแกล้งว่าให้ท่านมหาอย่างนั้นเอง แล้วก็ไปที่พัก

พอตอนกลางคืนท่านคงพิจารณาหายาขนานใหม่ ขนานที่ให้ไปแล้วอาจจะแรงไปบ้างสำหรับคนไข้

รายนี้ที่ใจไม่เข้มแข็งพอ เช้าวันหลังและคราวต่อไป ท่านเปลี่ยนยาขนานใหม่โดยสิ้นเชิง คือ มิได้นำกิริยานั้นมาใช้อีกต่อไปเลย คราวนี้มีแต่แสดงอาการปลอบโยน เอาอกเอาใจใหญ่คล้ายกับไม่ใช่ท่านอาจารย์มั่นคนเก่าเลย พูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานเหมือนน้ำอ้อยน้ำตาลเป็นกระสอบ ๆ ทุ่มเทลงทุกเช้าทุกเย็นจนหวานหอมไปทั่วบริเวณ เหมาะแก่โรคอ่อนแออย่างบอกไม่ถูก ทั้งสังเกตคนไข้อาการดีขึ้นหรือทรุดลง ทั้งวางยาเคลือบน้ำตาลทุกเช้าเย็น จนเห็นผลประจักษ์ใจ ทั้งคนไข้คนดีมีความสุขโดยทั่วกัน คนไข้ก็ค่อยหายวันหายคืนไปเป็นลำดับจนหายสนิท แต่กินเวลาหลายเดือนกว่าจะหายขาดได้ นับว่ายาขนานสุดท้ายได้ผลดีเกินคาด

นี่คืออุบายท่านที่เปรียบกับหมอผู้ฉลาดทั้งภายนอกภายใน พลิกได้ทุกท่าทุกทาง ไม่จนสติปัญญานำมาใช้ได้ทุกกรณี จึงควรถือเป็นแบบฉบับของชาวเราผู้กำลังแสวงหาความฉลาดใส่ตน ที่นำมาลงก็เพื่อท่านที่สนใจได้อ่านบ้าง อาจเกิดประโยชน์เท่าที่ควร

เพราะเป็นอุบายวิธีของท่านผู้ฉลาดมีปัญญาหลักแหลม ไม่จนแต้มจนมุมต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า

ตามปกตินิสัยท่านพระอาจารย์มั่น เวลาเข้าที่คับขันจนมุม ท่านชอบคิดค้นด้วยสติปัญญาไม่อยู่เฉย ๆ เช่น เวลาเจ็บไข้หรือเวลาพิจารณาไปเจอเอากิเลสตัวสำคัญเข้าจนหาทางออกไม่ได้ นั่นแลคือเวลาคับขันจิตจะนิ่งนอนใจอยู่ไม่ได้ ต้องหมุนติ้วทั้งวันทั้งคืน จนเกิดอุบายปัญญานำมาแก้ไขทันเหตุการณ์และผ่านไปได้เป็นพัก ๆ ไม่จนมุม ท่านเคยเห็นผลทำนองนี้ตลอดมาแต่เริ่มออกปฏิบัติจนอวสาน

เวลามีพระไปอาศัยอยู่กับท่านและเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา ท่านมักจะเตือนด้วยอุบายต่าง ๆ เพื่อระงับอาการไม่ให้หนักไปในทางหยูกยาจนเกินไป และเพื่อเกิดอุบายต่าง ๆ อันเป็นวิธีพิจารณาธรรมไปด้วยในขณะเดียวกัน

ท่านถือว่าทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นในกายในใจเป็นเรื่องของสัจจธรรมโดยตรง ต้องพิจารณาให้รู้ในสิ่ง

ที่ควรจะรู้ได้ ไม่ปล่อยให้ทุกข์ย่ำยีอยู่เปล่า ๆ เหมือนคนไม่ได้รับการศึกษาอบรมธรรมมาเลย

เฉพาะท่านเองเคยได้อุบายต่าง ๆ จากการป่วยมาเป็นลำดับ ไม่เคยปล่อยให้ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นจากการเจ็บป่วยต่าง ๆ ย่ำยีอยู่เฉย ๆ โดยมิได้พิจารณาให้รู้เรื่องของมันบ้างเท่าที่สามารถ เวลาเช่นนั้นท่านถือเป็นความจำเป็นที่ต้องพิจารณาจนสุดความสามารถ เพื่อเป็นการฝึกซ้อมสติปัญญาว่าจะทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าหรือมีความล้มเหลวไปอย่างไรบ้าง แล้วแก้ไขดัดแปลงกันใหม่จนเป็นที่พอใจ ว่าสติปัญญาที่เคยอบรมและฝึกซ้อมมาเป็นเวลานาน ขณะเข้าสู่สงครามคือความทุกข์ทรมาน ใจไม่มีความหวั่นเกรงต่อความจริงคือทุกขสัจจ์อันเป็นสัจจธรรมของจริงทุกส่วน สติปัญญาก็ทำหน้าที่ทันกับเหตุการณ์ ไม่มีความสะท้านหวั่นไหวกับพายุคือทุกข์ที่โหมกันมาทุกทิศทุกทาง เบื้องบนเบื้องล่าง ด้านขวางสถานกลาง สามารถพิจารณาตะล่อมเข้ามาสู่หลักความจริงได้โดยตลอด

ดังนั้น ท่านจึงชอบใช้อุบายแก่บรรดาศิษย์หนักไปทางพิจารณาทุกขเวทนา เพราะเป็นการฝึกซ้อมสติปัญญาศรัทธาความเพียรให้เข้มแข็งแกล้วกล้า เวลาเอาจริงเอาจังคือขณะขันธ์จะแตกจะไม่ต้องกลัวมหันต-ทุกข์ที่แสดงตัวอย่างเต็มที่ในเวลานั้น ผู้พิจารณารู้เท่าทันขันธ์ดังกล่าวนี้ อยู่ก็สบาย ตายก็มีชัยชนะ สมกับเป็นนักต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดเป็นยอดคนคือเราเองซึ่งเป็นคน ๆ หนึ่งไม่ต้องเป็นยอดใครที่ไหน ได้เราและเป็นยอดเราแล้วเป็นพอตัว

ท่านอาจารย์มั่นนับว่าเป็นอาจารย์ตัวอย่างได้ทั้งภายนอกภายใน ความเพียร ความอดทน ความอาจหาญ ความฉลาดภายนอกภายใน ความสันโดษและมักน้อย นับว่าท่านเป็นเยี่ยมในสมัยปัจจุบัน ยากจะมีลูกศิษย์คนใดล้ำหน้าท่านไปได้

กลางวันวันหนึ่ง มีพระเป็นไข้มาลาเรียในวัดนั้นวันนั้นปรากฏว่าไข้เริ่มหนักแต่เช้า เจ้าตัวก็ไม่ไปบิณฑบาตและไม่ฉันจังหันด้วย พระที่ป่วยต่อสู้กับทุกขเวทนาด้วยการพิจารณาแต่เช้าจนบ่าย ๓ โมงไข้

จึงสร่าง ตอนกลางวันที่ท่านกำลังพิจารณาอยู่ ปรากฏว่ากำลังเรี่ยวแรงอ่อนเพลียมาก ท่านเลยเพ่งจิตให้อยู่กับจุดใดจุดหนึ่งของทุกขเวทนาที่กำลังกำเริบหนัก โดยไม่คิดทดสอบแยกแยะเวทนาด้วยปัญญาแต่อย่างใด พอดีเวลานั้นเป็นเวลาที่ท่านอาจารย์ท่านพิจารณาดูพระองค์นั้นกำลังปฏิบัติอยู่อย่างชัดเจน แล้วย้อนจิตกลับมาตามเดิม

พอบ่าย ๔ โมง ท่านที่ป่วยมาหาท่านอาจารย์พอดี ท่านก็ตั้งปัญหาถามขึ้นทันที โดยพระนั้นไม่ทราบสาเหตุบ้างเลยว่า ทำไมท่านจึงพิจารณาอย่างนั้นเล่า ? การเพ่งจิตจ้องอยู่ไม่ใช้ปัญญาพิจารณาแยกแยะ กาย เวทนา จิต ให้รู้เรื่องของกันและกัน ท่านจะทราบความจริงของกาย ของเวทนา ของจิตได้อย่างไร แบบท่านเพ่งจ้องอยู่นั้นมันเป็นแบบฤาษี แบบหมากัดกัน ไม่ใช่แบบพระผู้ต้องการทราบความจริงในธรรมทั้งหลายมีเวทนาเป็นต้น ต่อไปอย่าทำอย่างนั้น มันผิดทางที่จะให้รู้ให้เห็นความจริงทั้งหลายที่มีอยู่ในกาย ในเวทนาในจิต ตอนกลางวันผมได้พิจารณาดูท่านแล้วว่าท่าน

จะปฏิบัติอย่างไรบ้างกับทุกขเวทนาที่กำลังแสดงอยู่ในเวลาเป็นไข้ พอดีไปเห็นท่านกำลังเพ่งจิตจ่ออยู่กับเวทนาเฉย ๆ ไม่ใช้สติปัญญาคลี่คลายดูกาย ดูเวทนาดูจิตบ้างเลย พอเป็นทางให้สงบและถอดถอนทุกขเวทนาในเวลานั้น เพื่อไข้จะได้สงบลงดังนี้

การอนุเคราะห์เมตตาแก่บรรดาศิษย์ ท่านมิได้เลือกกาลสถานที่ แต่อนุเคราะห์ด้วยวิธีต่าง ๆ ตามที่เห็นสมควรจะทำได้เมื่อไรและแก่ผู้ใด ท่านเมตตาอนุเคราะห์อย่างนั้นเสมอมา บางทีท่านก็บอกตรง ๆ ว่า ท่านองค์นี้ไปภาวนาอยู่ที่ถ้ำโน้นดีกว่ามาอยู่กับหมู่คณะอย่างนี้ นิสัยท่านชอบถูกดัดสันดานอยู่เป็นนิตย์ นี่ก็ไปให้เสือช่วยดัดเสียบ้างจิตจะได้กลัวและหมอบสงบลงได้ พอเห็นอรรถเห็นธรรมและอยู่สบายบ้าง อยู่อย่างนี้ไม่ดี คนหัวดื้อต้องมีสิ่งแข็ง ๆ คอยดัดบ้างถึงจะอ่อน เช่นเสือเป็นต้น พอเป็นคู่ทรมานกันได้ คนกลัวเสือก็ต้องเอาเสือเป็นครู ดีกว่าอาจารย์ที่ตนไม่กลัวเป็นครู กลัวผีก็ควรเอาผีเป็นครูคู่ทรมาน จิตกลัวอะไรก็เอาสิ่งนั้นเป็นครูคู่ทรมาน จัดว่าเป็นผู้ฉลาดในการฝึกทรมานตน

ตอบปัญหาของพระมหาเถระ

จากเล่มเดียวกัน หน้า ๒๑๘-๒๒๐

โอกาสว่าง ๆ พระมหาเถระสั่งพระมาอาราธนานิมนต์ท่านอาจารย์มั่นไปหาเพื่อสัมโมทนียกถาเฉพาะโดยปราศจากผู้คนพระเณรเข้าไปเกี่ยวข้อง

พระมหาเถระถามประโยคแรกว่า ท่านชอบอยู่แต่ผู้เดียวในป่าในเขา ไม่ชอบเกี่ยวข้องกังวลกับพระเณรตลอดฆราวาส เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาท่านไปศึกษากับใครจึงจะผ่านปัญหานั้น ๆ ไปได้ แม้ผมเองอยู่ในพระนครที่เต็มไปด้วยนักปราชญ์เจ้าตำรับตำราพอช่วยปัดเป่าข้อข้องใจได้บางคราวยังเกิดความงงงันอั้นตู้ไปได้ ไม่มีใครสามารถช่วยแก้ให้ตกไปได้ ยิ่งท่านอยู่เฉพาะองค์เดียวเป็นส่วนมากตามที่ทราบเรื่องตลอดมา เวลาเกิดปัญหาขึ้นมาท่านศึกษาปรารภกับใคร หรือท่านจัดการกับปัญหานั้น ๆ ด้วยวิธีใด นิมนต์อธิบายให้ผมฟังด้วย

ท่านเล่าว่าท่านกราบเรียนด้วยความอาจหาญเต็มที่ไม่มีสะทกสะท้านเลย เพราะได้ศึกษาจากหลักธรรมชาติอย่างนั้น จึงกราบเรียนท่านว่า ขอประทานโอกาส เกล้าฯ ฟังธรรมและศึกษาธรรมอยู่ทั้งกลางวันกลางคืนไม่มีอิริยาบถต่าง ๆ นอกจากหลับไปเสียเท่านั้น พอตื่นขึ้นมาใจกับธรรมก็เข้าสัมผัสกันทันที ขึ้นชื่อว่าปัญหาแล้วกระผมไม่มีเวลาที่หัวใจจะว่างอยู่เปล่า ๆ เลย มีแต่การถกเถียงโต้ตอบกันอยู่ทำนองนั้น ปัญหาเก่าตกไปปัญหาใหม่เกิดขึ้นมา การถอดถอนกิเลสก็เป็นไปในระยะเดียวกันกับปัญหาแต่ละข้อตกไป ปัญหาใหม่เกิดขึ้นมาก็เท่ากับรบกันกับกิเลสใหม่

ปัญหาทั้งใกล้ทั้งไกล ทั้งวงกว้างวงแคบ ทั้งวงในวงนอก ทั้งลึกทั้งตื้น ทั้งหยาบทั้งละเอียด ล้วนเกิดขึ้นและปะทะกันที่หัวใจ ใจเป็นสถานที่รบข้าศึกทั้งมวล และเป็นที่ปลดเปลื้องกิเลสทั้งปวง ในขณะที่ปัญหาแต่ละข้อตกไป

ที่จะมีเวลาไปคิดว่าเมื่อปัญหาเกิดขึ้นเฉพาะหน้าเราจะไปศึกษาปรารภกับใครนั้น เกล้าฯ มิได้สนใจคิด

ให้เสียเวลายิ่งไปกว่าจะตั้งท่าฆ่าฟันห้ำหั่นกันกับปัญหาซึ่งเป็นฉากของกิเลสแฝงมาพร้อมให้สะบั้นหั่นแหลกกันลงไปเป็นทอด ๆ และถอดถอนกิเลสออกได้เป็นพัก ๆ เท่านั้น จึงไม่วิตกกังวลกับหมู่คณะว่าจะมาช่วยแก้ไขปลดเปลื้องกิเลสออกจากใจได้รวดเร็ว ยิ่งกว่าสติปัญญาที่ผลิตและฝึกซ้อมอยู่กับตนตลอดเวลา

คำว่า **อตฺตาหิ อตฺตโน นาโถ** ตนเป็นที่พึ่งของตนนั้น เกล้าฯ ได้ประจักษ์ใจตัวเองขณะปัญหาแต่ละข้อเกิดขึ้น และสามารถแก้ไขกันลงได้ทันท่วงทีด้วยอุบายวิธีของสติปัญญาที่เกิดกับตนโดยเฉพาะ มิได้ไปเที่ยวคว้ามาจากตำราหรือคัมภีร์ใดในขณะนั้น แต่ธรรมคือสติปัญญาในหลักธรรมชาติ หากผุดออกรับออกรบและแก้ไขกันไปในตัว และผ่านพ้นไปได้โดยลำดับไม่อับจน แม้จะมีอยู่บ้างที่เป็นปัญหาลึกลับและสลับซับซ้อนที่จำต้องพิจารณากันอย่างละเอียดลออและกินเวลานานหน่อย แต่ก็ไม่พ้นกำลังของสติปัญญาที่เคยใช้ได้ผลมาแล้วไปได้ จำต้องทลายลงในเวลาหนึ่งจนได้

ด้วยเหตุดังที่กราบเรียนมา เกล้าฯ จึงมิได้สนใจใฝ่ฝันในการอยู่กับหมู่คณะ เพื่ออาศัยเวลาเกิดปัญหาจะได้ช่วยแก้ไข แต่สนใจใยดีต่อการอยู่คนเดียว ความเป็นผู้เดียวเปลี่ยวกายเปลี่ยวใจเป็นสิ่งที่พอใจแล้วสำหรับเกล้าฯ ผู้มีวาสนาน้อย แม้ถึงคราวเป็นคราวตายก็อยู่ง่ายตายสะดวก ไม่พะรุงพะรังห่วงหน้าห่วงหลัง สิ้นลมแล้วก็สิ้นเรื่องไปพร้อม ๆ กัน ต้องขอประทานโทษที่เรียนตามความโง่ของตนจนเกินไปไม่มีความแยบคายแสดงออกพอเป็นที่น่าฟังบ้างเลย

ท่านว่าพระมหาเถระฟังท่านกราบเรียนอย่างสนใจและเลื่อมใสในธรรมที่เล่าถวายเป็นอย่างยิ่งพร้อมกับอนุโมทนาว่า เป็นผู้สามารถสมกับชอบอยู่ในป่าในเขาคนเดียวจริง ๆ ธรรมที่แสดงออก ท่านว่าจะไปเที่ยวค้นดูในคัมภีร์ไม่มีวันเจอ เพราะธรรมในคัมภีร์กับธรรมที่เกิดจากใจอันเป็นธรรมในหลักธรรมชาติต่างกันอยู่มาก แม้ธรรมในคัมภีร์ที่จารึกมาจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าว่าเป็นธรรมบริสุทธิ์ เพราะผู้จารึกเป็นคนจริงคือเป็นผู้บริสุทธิ์เหมือนพระองค์

แต่พอตกมานาน ๆ ผู้จารึกต่อ ๆ มาอาจไม่เป็นผู้บริสุทธิ์อย่างแท้จริงเหมือนรุ่นแรก ธรรมจึงอาจมีทางลดคุณภาพลงตามส่วนของผู้จารึกพาให้เป็นไป ฉะนั้นธรรมในคัมภีร์กับธรรมที่เกิดขึ้นจากใจอย่างสด ๆ ร้อน ๆ จึงน่าจะต่างกันแม้เป็นธรรมด้วยกัน ผมหายสงสัยในข้อที่ถามท่านด้วยความโง่ของตนแล้ว

แต่ความโง่ชนิดนี้ทำให้เกิดประโยชน์ได้ดี เพราะถ้าไม่ถามแบบโง่ ๆ ก็จะไม่ได้ฟังอุบายแบบฉลาดแหลมคมจากท่าน วันนี้ผมจึงเป็นทั้งฝ่ายขายทั้งความโง่และซื้อทั้งความฉลาด หรือจะเรียกว่าถ่ายความโง่เขลาออกไปไล่ความฉลาดเข้ามาก็ไม่ผิด ผมยังสงสัยอยู่อีกเป็นบางข้อ คือที่ว่าพระสาวกท่านทูลลาพระศาสดาออกไปบำเพ็ญอยู่ในที่ต่าง ๆ เวลาเกิดปัญหาขึ้นมาก็กลับมาเฝ้าทูลถามเพื่อทรงช่วยชี้แจงปัญหานั้น ๆ จนเป็นที่เข้าใจ แล้วทูลลาออกบำเพ็ญตามอัธยาศัยนั้นเป็นปัญหาประเภทใดพระสาวกจึงไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตัวเอง ต้องมาทูลถามให้พระองค์ทรงช่วยชี้แจงแก้ไข

ท่านกราบเรียนว่า เมื่อมีผู้ช่วยให้เกิดผลรวดเร็วโดยไม่ต้องเสียเวลานาน นิสัยคนเราที่ชอบหวังพึ่งผู้อื่นย่อมจะต้องดำเนินตามทางลัด ด้วยความแน่ใจว่าต้องดีกว่าตัวเองพยายามไปโดยลำพัง นอกจากทางไกลไปมาลำบากจริง ๆ ก็จำต้องตะเกียกตะกายไปด้วยกำลังสติปัญญาของตน แม้จะช้าบ้างก็ทนเอา เพราะพระพุทธเจ้าผู้ทรงรู้เห็นโดยตลอดทั่วถึง ทรงแก้ปัญหาข้อข้องใจ ย่อมทำให้เกิดความกระจ่างแจ้งชัดและได้ผลรวดเร็ว ผิดกับที่แก้ไขโดยลำพังเป็นไหน ๆ ดังนั้นบรรดาสาวกที่มีปัญหาข้องใจจึงต้องมาทูลถามให้ทรงพระเมตตาแก้ไขเพื่อผ่านไปได้อย่างรวดเร็วสมปรารถนา

แม้กระผมเองถ้าพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่และอยู่ในฐานะจะพอไปเฝ้าได้ก็ต้องไป และทูลถามปัญหาให้สมใจที่หิวกระหายมานาน ไม่ต้องมาฎูไถคืบคลานให้ลำบากและเสียเวลาดังที่เป็นมา เพราะการวินิจฉัยโดยลำพังตัวเองเป็นการลำบากมาก แต่ต้องทำเพราะไม่มีที่พึ่งนอกจากนอกจากตัวต้องเป็นที่พึ่ง

ของตัวดังที่เรียนแล้ว

ความมีครูอาจารย์สั่งสอนโดยถูกต้องแม่นยำคอยให้อุบายทำให้ผู้ปฏิบัติตามดำเนินไปโดยสะดวกราบรื่นและถึงเร็ว ผิดกับการดำเนินไปแบบสุ่มเดาโดยลำพังตนเองอยู่มาก

ทั้งนี้เกล้าฯ เห็นโทษในตัวเกล้าฯ เอง แต่ก็จำเป็นเพราะไม่มีอาจารย์คอยให้อุบายสั่งสอนในสมัยนั้น ทำไปแบบด้นเดาและล้มลุกคลุกคลาน ผิดมากกว่าถูก แต่สำคัญที่ความหมายมั่นปั้นมือเป็นเจตนาที่เด็ดเดี่ยวอาจหาญมาก ไม่ยอมลดละล่าถอยจึงพอมีทางทำให้สิ่งที่เคยขรุขระมาโดยลำดับค่อย ๆ กลับกลายคลายตัวออกทีละเล็กละน้อยพอให้ความราบรื่นชื่นใจ ได้มีโอกาสคืบคลานและเดินได้เป็นลำดับมา พอได้ลืมตาดูโลกดูธรรมได้เต็มตาเต็มใจดังที่เรียนให้ทราบตลอดมา

ตอบปัญหาของฆราวาส

จากเล่มเดียวกัน หน้า ๒๒๑–๒๒๓

ขณะท่านพักอยู่กรุงเทพฯ มีผู้มาอาราธนานิมนต์ไปฉันในบ้านเสมอ แต่ท่านขอผ่านเพราะไม่สะดวกแก่การปฏิบัติต่อสรีรกิจประจำวันหลังจากฉันเสร็จแล้ว

พอควรแก่กาลแล้วท่านเริ่มออกเดินทางมาพักโคราชตามคำอาราธนาของคณะศรัทธาชาวนครราชสีมา พักที่วัดป่าสาลวัน ขณะพักอยู่ที่นั้นก็มีท่านผู้สนใจมาถามปัญหาหลายราย

มีปัญหาที่น่าคิดอยู่ข้อหนึ่ง ผู้เขียนฟังจากท่านแล้วยังจำได้ไม่หลงลืม ชะรอยปัญหานั้นจะกลับมาเป็นประวัติท่านอีกก็อาจเป็นได้ จึงบันดาลไม่ให้หลงลืม ทั้งที่ผู้เขียนเป็นคนชอบหลงลืมเก่ง ปัญหานั้นเป็นเชิงหยั่งหาความจริงในท่านว่าจะมีความจริงมากน้อยเพียงไร สมคำเล่าลือของประชาชนหรือหาไม่ เจ้าของปัญหาก็ลูกศิษย์กรรมฐานเพื่อมุ่งหาความจริงอยู่อย่างเต็มใจจริง ๆ

เริ่มต้นปัญหาว่า เท่าที่ท่านอาจารย์มาโคราช คราวนี้ เป็นการมาเพื่ออนุเคราะห์ประชาชนตามคำนิมนต์เพียงอย่างเดียว หรือยังมีหวังเพื่อมรรคผลนิพพานอยู่ด้วยในการรับนิมนต์คราวนี้

ท่านตอบว่าอาตมาไม่หิว อาตมาไม่หลง จึงไม่หาอะไรให้ยุ่งไป อันเป็นการก่อทุกข์ใส่ตัว คนหิวอยู่เป็นปกติสุขไม่ได้จึงวิ่งหาโน่นหานี่ เจออะไรก็คว้าติดมือมาโดยไม่คำนึงว่าผิดหรือถูก ครั้นแล้วสิ่งที่คว้ามาก็มาเผาตัวเองให้ร้อนยิ่งกว่าไฟ อาตมาไม่หลงจึงไม่แสวงหาอะไร

คนที่หลงจึงต้องแสวงหา ถ้าไม่หลงก็ไม่ต้องหา จะหาไปให้ลำบากทำไม อะไร ๆ ก็มีอยู่กับตัวเองอย่างสมบูรณ์อยู่แล้ว จะตื่นเงาและตะครุบเงาไปทำไม เพราะรู้แล้วว่าเงาไม่ใช่ตัวจริง ตัวจริงคือสัจจะทั้งสี่ก็มีอยู่ในกายในใจอย่างสมบูรณ์แล้ว และรู้จนหมดสิ้นแล้ว จะหาอะไรกันอีกถ้าไม่หลง ชีวิตลมหายใจยังมีและผู้มุ่งประโยชน์กับเรายังมี ก็สงเคราะห์กันไปอย่างนั้นเอง

หาคนดีมีธรรมในใจนี้หายากยิ่งกว่าหาเพชรนิลจินดาเป็นไหน ๆ ได้คนเป็นคนเพียงคนเดียวย่อมมีคุณค่ามากกว่าได้เงินเป็นล้าน ๆ เพราะเงินล้าน ๆ ไม่สามารถทำความร่มเย็นให้แก่โลกได้อย่างถึงใจเหมือนได้คนดีมาทำประโยชน์ คนดีแม้เพียงคนเดียวยังสามารถทำความเย็นใจให้แก่โลกได้มากมายและยั่งยืน เช่น พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายเป็นตัวอย่าง คนดีแต่ละคนมีคุณค่ามากกว่าเงินเป็นก่ายกอง และเห็นคุณค่าแห่งความดีของตนที่จะทำต่อไปมากกว่าเงิน แม้จะจนก็ยอมจน ขอแต่ให้ตัวดีและโลกมีความสุข

แต่คนโง่ชอบเงินมากกว่าคนดีและความดี ขอแต่ได้เงินแม้ตัวจะเป็นอย่างไรไม่สนใจคิด ถึงจะชั่วช้าลามกหรือแสนโสมมเพียงไรก็ตาม ขนาดนายยมบาลเกลียดกลัวไม่อยากนับเข้าบัญชีผู้ต้องหา กลัวจะไปทำลายสัตว์นรกด้วยกันให้เดือดร้อนฉิบหายก็ไม่ว่า ขอแต่ได้เงินก็เป็นที่พอใจ ส่วนจะผิดถูกประการใดถ้าบาปมีค่อยคิดบัญชีกันเองโดยเขาไม่ยุ่งเกี่ยว

คนดีกับคนชั่วและสมบัติเงินทองกับธรรมคือคุณงามความดีผิดกันอย่างนี้แล ใครมีหูมีตาก็รีบคิดเสียแต่บัดนี้อย่าทันให้สายเกินไป จะหมดหนทางเลือกเฟ้น การให้ผลก็ต่างกันสุดแต่กรรมของตนจะอำนวย จะทักท้วงหรือคัดค้านไม่ได้ กรรมอำนวยให้อย่างใดต้องยอมรับเอาอย่างนั้น

ฉะนั้น สัตวโลกจึงต่างกัน ทั้งภพกำเนิด รูปร่างลักษณะ จริต นิสัย สุข ทุกข์ อันเป็นสมบัติประจำตัวของแต่ละราย แบ่งหนักแบ่งเบากันไม่ได้ ใครมีอย่างไรก็หอบหิ้วไปเอง ดีชั่ว สุขทุกข์ก็ยอมรับ ไม่มีอำนาจปฏิเสธได้ เพราะไม่ใช่แง่กฎหมาย แต่เป็นกฎของกรรมหรือกฎของตัวเองที่ทำขึ้น มิใช่กฎของใครไปทำให้ตัวทำเอาเอง ถามอาตมาเพื่ออะไรอย่างนั้น

การตอบปัญหาท่านคราวนี้รู้สึกเข้มข้นพอดูนี้ทราบจากท่านเองและพระที่ติดตามเล่าให้ฟัง รู้สึกว่าถึงใจและจำไม่ลืม

เขาตอบท่านว่า ขอประทานโทษ พวกกระผมเคยได้ยินกิตติศัพท์กิตติคุณท่านอาจารย์โด่งดังมานาน

แล้ว ไม่ว่าครูอาจารย์หรือพระเณรองค์ใดตลอดฆราวาส ใครพูดถึงอาจารย์ล้วนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า อาจารย์มิใช่พระธรรมดา ดังนี้จึงกระหายอยากฟังเมตตาธรรมท่าน แล้วได้เรียนถามไปตามความอยากความหิว แต่ไม่มีความฉลาดรอบคอบในการถามซึ่งอาจจะทำความกระเทือนแก่ท่านอยู่บ้าง กระผมก็สนใจปฏิบัติมานานพอสมควร จิตใจนับว่าได้รับความเย็นประจักษ์เรื่อยมา ไม่เสียชาติที่เกิดมาพบพระศาสนา และยังได้กราบไหว้ครูอาจารย์ผู้ศักดิ์สิทธิ์วิเศษด้วยการปฏิบัติและคุณธรรม แม้ปัญหาธรรมที่เรียนถามวันนี้ก็ได้รับความแจ้งชัดเกินคาดหมาย วันนี้เป็นหายสงสัยเด็ดขาดตามภูมิของคนยังมีกิเลสที่ยังอยู่ก็ตัวเองเท่านั้นจะสามารถปฏิบัติให้ได้ให้ถึงมากน้อยเพียงใด

ท่านตอบซ้ำอีกว่า โยมถามมาอย่างนั้น อาตมาก็ต้องตอบไปอย่างนั้น เพราะอาตมาไม่หิวไม่หลง จะให้อาตมาไปหาอะไรอีก อาตมาเคยหิวเคยหลงมาพอแล้วครั้งปฏิบัติที่ยังไม่รู้เรื่องรู้ราวอะไรโน้น อาตมาแทบตายอยู่ในป่าในเขาคนเดียวไม่มีใครไปเห็น จนพอลืมหูลืมตาได้บ้าง จึงมีคนนั้นไปหาคนนี้ไปหา แล้ว

ร่ำลือกันว่าวิเศษอย่างนั้นอย่างนี้ ขณะอาตมาสลบสามหนรอดตายครั้งนั้น ไม่เห็นใครทราบและร่ำลือบ้างจนเลยขั้นสลบและขั้นตายมาแล้ว จึงมาเล่าลือกันหาประโยชน์อะไร

อยากได้ของดีที่มีอยู่กับตัวเราทุกคนก็พากันปฏิบัติเอาทำเอา เมื่อเวลาตายแล้วจึงพากันวุ่นวายหานิมนต์พระมาให้บุญ กุสลามาติกา นั่นไม่ใช่เกาถูกที่คันนะ จะว่าไม่บอก ต้องรีบเกาให้ถูกที่คันเสียแต่บัดนี้ โรคคันจะได้หาย คือเร่งทำความดีเสียแต่บัดนี้จะได้หายห่วงหายหวงกับอะไร ๆ ที่เป็นสมบัติของโลก มิใช่สมบัติอันแท้จริงของเรา แต่พากันจับจองเอาแต่ชื่อของมันเปล่า ๆ ตัวจริงไม่มีใครเหลียวแลสมบัติในโลกเราแสวงหามาเป็นความสุขแก่ตัวก็พอหาได้ จะแสวงหามาเป็นไฟเผาตัวก็ทำให้ฉิบหายได้จริง ๆ ข้อนี้ขึ้นอยู่กับความฉลาดและความโง่เขลาของผู้แสวงหาแต่ละราย

ท่านผู้พ้นทุกข์ไปได้ด้วยความอุตส่าห์สร้างความดีใส่ตน จนกลายเป็นสรณะของพวกเรา จะเข้าใจ

ว่าท่านไม่เคยมีสมบัติเงินทองเครื่องหวงแหนอย่างนั้นหรือ เข้าใจว่าเป็นคนร่ำรวยสวยงามเฉพาะสมัยของพวกเราเท่านั้นหรือ จึงพากันรักพากันหวงพากันห่วงจนไม่รู้จักเป็นรู้จักตาย บ้านเมืองเราสมัยนี้ไม่มีป่าช้าสำหรับฝังหรือเผาคนตายอย่างนั้นหรือ จึงสำคัญว่าตนจะไม่ตายและพากันประมาทจนลืมเนื้อลืมตัว กลัวแต่จะไม่ได้กินได้นอน กลัวแต่จะไม่ได้เพลิดได้เพลินประหนึ่งโลกจะดับสูญจากไปในเดี๋ยวนี้ จึงพากันรีบตักตวงเอาแต่ความไม่เป็นท่าใส่ตนแทบหาบไม่ไหว

อันสิ่งเหล่านี้แม้แต่สัตว์เขาก็มิได้เหมือนมนุษย์เรา อย่าสำคัญตนว่าเก่งกาจสามารถฉลาดรู้ยิ่งกว่าเขาเลย ถึงกับสร้างความมืดมิดปิดตาทับถมตัวเองจนไม่มีวันสร่างซา เมื่อถึงเวลาจนตรอก อาจจนยิ่งกว่าสัตว์ ใครจะไปทราบได้ ถ้าไม่เตรียมทราบได้เสียแต่บัดนี้ซึ่งอยู่ในฐานะที่ควร

อาตมาต้องขออภัยด้วยถ้าพูดหยาบคายไป แต่คำพูดที่สั่งสอนให้คนละชั่วทำดียังจัดเป็นคำหยาบคาย

อยู่แล้ว โลกเราก็จะถึงคราวหมดสิ้นศาสนา เพราะไม่มีผู้ยอมรับความจริง การทำบาปหยาบคายมีมาประจำตนแทบทุกคน ทั้งให้ผลเป็นทุกข์ ตนยังไม่อาจรู้ได้และตำหนิมันบ้างพอมีทางคิดแก้ไข แต่กลับตำหนิคำสั่งสอนว่าหยาบคายนับว่าเป็นโรคที่หมดหวัง

ตอนนี้ต้องขออภัยท่านสุภาพชนทั้งหลาย ที่ได้บังอาจเขียนแบบคนไม่มีสติอยู่กับตัวเอาเลย ทั้งนี้ความมุ่งหมายเพื่อสงวนธรรมที่ท่านเมตตาแสดงในบางครั้งให้คงเส้นคงวาไว้บ้าง เพื่อบางท่านได้พิจารณาถือเอาความจริงในธรรมนี้ ไม่อยากให้ลดลงจากระดับเดิมของท่าน จึงพยายามหลับหูหลับตาเขียนไปตามเนื้อหา

ธรรมกถาส่งท้าย

ฉะนั้น ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **โกนุ-หาโส จิมานนฺโท** เป็นต้น ซึ่งแปลเอาความว่า ก็เมื่อโลกอันความมืดด้วย ราคะ โทสะ โมหะ เหมือนไฟกองใหญ่ไหม้ลุกโพลงอยู่ทั้งวันทั้งคืนเช่นนี้ ยังพากันหัวเราะเฮฮาหน้ายิ้มอยู่ได้ ทำไมไม่พากันแสวงหาที่พึ่งเสียแต่บัดนี้เล่า ? อย่าพากันอยู่แบบนี้ เดี๋ยวจะพากันไปแบบนี้ ตายแบบนี้ แล้วก็เสวยผลทนทุกข์แบบนี้กันอีกไม่มีสิ้นสุดได้ ดังนี้

ทั้งนี้ก็เพื่อเตือนหมู่ชนไม่ให้ลืมตัวจนเกินไป

จากเล่มเดียวกัน หน้า ๒๖๒

ถวายพรพระ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต, สัมมาสัมพุทธัสสะ,

(ว่า ๓ หน)

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหะ สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะ-มะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ ฯ

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ ฯ

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเณยโย อัญชะลีกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ ฯ

พระคาถาชินบัญชร

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี)

ตั้งนะโม ๓ จบ

ปุตตะกาโมละเภปุตตัง ธะนะกาโมละเภธะนัง
อัตถิกาเยกายะญายะ เทวานังปิยะตังสุตตะวา
อิติปิโสภะคะวา ยะมะราชาโน ท้าวเวชสุวัณโณ
มรณังสุขัง อะระหังสุคะโต นะโมพุทธายะ

๑. ชะยาสะนาคะตา พุทธา เชตะวา มารัง สะวาหะนัง
จะตุสัจจาสะภัง ระสัง เย ปิวิงสุ นะราสะภา.

๒. ตัณหังกะราทะโย พุทธา อัฏฐะวีสะติ นายะกา
สัพเพ ปะติฏฐิตา มัยหัง มัตถะเก เต มุนิสสะรา.

๓. สีเส ปะติฏฐิโต มัยหัง พุทโธ ธัมโม ทะวิโลจะเน
สังโฆ ปะติฏฐิโต มัยหัง อุเร สัพพะคุณากะโร.

๔. หะทะเย เม อะนุรุธโธ สารีปุตโต จะ ทักขิเณ
โกณฑัญโญ ปิฏฐิภาคัสมิง โมคคัลลาโน จะ วามะเก.

๕. ทักขิเณ สะวะเน มัยหัง อาสุง อานันทะราหุโล
กัสสะโป จะ มะหานาโม อุภาสุง วามะโสตะเก.

๖. เกสันเต ปิฏฐิภาคัสมิง สุริโย วะ ปะภังกะโร
นิสินโน สิริสัมปันโน โสภิโต มุนิปุงคะโว.

๗. กุมาระกัสสะโป เถโร มะเหสี จิตตะวาทะโก
โส มัยหัง วะทะเนนิจจัง ปะติฏฐาสิ คุณากะโร.

๘. ปุณโณ อังคุลิมาโล จะ อุปาลี นันทะสีวะลี
เถรา ปัญจะ อิเม ชาตา นะลาเฏ ตีละกา มะมะ.

๙. เสสาสีติ มะหาเถรา	วิชิตา ชินะสาวะกา
เอเตสีติ มะหาเถรา	ชิตะวันโต ชิโนระสา
ชะลันตา สีละเต เชนะ	อังคะมังเคสุ สัณฐิตา.
๑๐.ระตะนัง ปุระโต อาสิ	ทักขิเณ เมตตะสุตตะกัง
ธะชัคคัง ปัจฉะโต อาสิ	วาเม อังคุลิมาละกัง.
๑๑.ขันธะ โมระปะริตตัญจะ	อาฏานาฏิยะสุตตะกัง
อากาเส ฉะทะนัง อาสิ	เสสา ปาการะสัณฐิตา.
๑๒.ชินนานา วะระสังยุตตา	สัตตะปาการะลังกะตา
วาตะปิตตาทิสัญชาตา	พาหิรัชฌัตตุปัททะวา.
๑๓.อะเสสา วินะยัง ยันตุ	อะนันตะชินะเตชะสา
วะสะโต เม สะกิจเจมะ	สะทา สัมพุทธะปัญชะเร.
๑๔.ชินะปัญชะระมัชฌัมหิ	วิหะรันตัง มะหีตะเล
สะทา ปาเลนตุ มัง สัพเพ	เต มะหาปุริสาสะภา.
๑๕.อิจเจวะมันโต	สุคุตโต สุรักโข
ชินานุภาเวนะ	ชิตุปัททะโว
ธัมมานุภาเวนะ	ชิตาริสังโฆ
สังฆานุภาเวนะ	ชิตันตะราโย
สัทธัมมานุภาวะปาลิโต	จะรามิ ชินะปัญชะเรติ.

คาถาบูชาดวงประจำวันเกิดทั้ง ๗ วัน

๑. คาถาคนเกิดวันอาทิตย์ **อะ วิช สุ นุส สา นุต ติ** ชื่อคาถาพระนารายณ์แปลงรูป ใช้ทางเมตตามหานิยมก็ได้ สวดวันละ ๖ จบ

๒. คาถาคนเกิดวันจันทร์ **อิ ระ ชา คะ ตะ ระ สา** ชื่อคาถากระทู้เจ็ดแปด ใช้ทางคงกระพัน สวดวันละ ๑๕ จบ

๓. คาถาคนเกิดวันอังคาร **ติ หัง จะ โต โร ถิ นัง** ชื่อคาถาฝนแสนห่า ใช้ทางเมตตามหานิยม สวดวันละ ๘ จบ

๔. คาถาคนเกิดวันพุธกลางวัน **ปิ สัม ระ โล ปุ สัต พุท** ชื่อคาถาพระนารายณ์เกลื่อนสมุทร ใช้เสกปูนสูญฝี สวดวันละ ๑๗ จบ

๕. คาถาคนเกิดวันพุธกลางคืน **คะ พุท ปัน ทู ธัม วะ คะ** ชื่อคาถาพระนารายณ์พลิกแผ่นดิน ใช้แก้ความผิดต่าง ๆ สวดวันละ ๑๒ จบ

๖. คาถาคนเกิดวันพฤหัสบดี **ภะ สัม สัม วิ สะ เท ภะ** ชื่อคาถานารายณ์ตรึงไตรภพ ใช้ทางเมตตามหานิยม สวดวันละ ๑๙ จบ

๗. คาถาคนเกิดวันศุกร์ **วา โธ โน อะ มะ มะ วา** ชื่อคาถาพระพุทธเจ้าตวาดหิมพานต์ ใช้ทางมหานิยม สวดวันละ ๒๑ จบ

๘. คาถาคนเกิดวันเสาร์ **โส มา ณะ กะ ริ ถา โธ** ชื่อคาถาพระนารายณ์ถอดจักร ใช้ทางถอดคุณไสยศาสตร์ สวดวันละ ๑๐ จบ

พระคาถามงกุฎพระพุทธเจ้า

อิติปิโสวิเสเสอิ อิเสเสพุทธะนาเมอิ

อิเมนาพุทธะตังโสอิ อิโสตังพุทธะปิติอิ

พระคาถาพระพุทธเจ้าชนะมาร

(ของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต)

ปัญจะ มาเร ชิโน นาโถ ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง

จะตุสัจจัง ประภาเสติ ธัมมะจักกัง ปะวัตตะยิ

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ เม ชะยะมังคะลัง

คาถาเมตตามหานิยม

(ของหลวงปู่ขาว อนาลโย)

พุทธะเมตตาจิตตัง จิตตังมะมะ พุทธะพุทธานุภาเวนะ

ธัมมะเมตตาจิตตัง จิตตังมะมะ ธัมมะธัมมานุภาเวนะ

สังฆะเมตตาจิตตัง จิตตังมะมะ สังฆะสังฆานุภาเวนะ

คาถาพระเวสสันดร

เอหิตัตตะ ปิยะ ปุตตา มะ มะ

คาถาพระนางมัทรี

ตัสสะ นะโม หะทุทะเต พันธังเอหิ

สองพระคาถานี้ เป็นคาถามหาโชคลาภ ค้าขายดี

ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า ในตำราที่แสดง ไว้ไม่มีส่วนไดบกพร่อง ยังสมบูรณ์บริบูรณ์อยู่ ดังที่เราทั้งหลายได้รู้ได้เห็นอยู่นั้นแล แต่สิ่งที่บกพร่องก็คือ ความสนใจที่จะประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนธรรมนั้น นับวันเสื่อมลง เสื่อมลง เมื่อฝ่ายหนึ่งเสื่อมลง อีกฝ่ายหนึ่งย่อมมีกำลังมากขึ้น และผลิตตัวเพิ่มกำลังขึ้นมาเรื่อย ๆ จนถึงกับหาขณะเวล่ำเวลาที่ธรรมจะขยับตัวออกไม่ได้เลย มีแต่โลกล้วน ๆ ภายในความสัมผัสสัมพันธ์และภายในจิตใจของเราโดยลำพังก็เป็นอยู่อย่างนั้น

พระอาจารย์มหาบัว ญาณสัมปันโน